

ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ

ОСНОВНА ШКОЛА У КАОНИ (1866—1941)

ОПШТЕ ПРИЛИКЕ

Каона и до ње суседна села Властељице, Милатовићи, Горњи и Доњи Дубац, о чијој је заједничкој школи реч, налазе се у југозападној Србији, на југоисточној страни планине Јелице, у области која се у народу назива Драгачевом.

Драгачево се граничи са севера дугим венцем Јелице, почев од Овчара, па до Јастребца, који наткриљује Каону. На југу граница углавном иде паралелно са реком Моравицом. Источну страну додирују огранци масива Чемерна (тзв. Дубачке планине) затим река Толишница и нека села општине Краљево (Станча, Пекчаница и Дедевци). Западну границу чине река Западна Морава и Овчарско-кабларска клисура.

У целом Драгачеву било је око 45 села, међу којима су и садашње варошице Гуча и Лучани. Од ових насеља, у горње Драгачево се рачунају: Губеревци, Милатовићи, Властељице, Каона, Горњи и Доњи Дубац, Вучковица, Бели Камен, Пшаник, Котража, Рти, Кривача, Живица и Вича.¹ Ових 14 села са још 22 у доњем Драгачеву чине данас општину Лучани.

Осим поменутих, у горњем делу Драгачева раније су била и села Брезовице, Толишница, Луке, Осоница и Лиса, али су после другог светског рата издвојена у састав општина Чачак, Краљево и Ивањица.

Каона и села око ње (Властељице, Милатовићи и оба Дубца) настали су вероватно у средњовековној Србији, а можда и раније.² Од свог постанка, иако су била исцепкана у више села и заселака, природно, економски и саобраћајно чинила су једну целину, са многим заједничким интересима и прошлошћу.

Средишње село Каона налази се у брдско-брежуљкастој котлини, оивиченој висовима Јелице и Дубачких планина. Кроз ову котлину, која је и вододелница, ишли су пешачки, коњски и колски путеви, који су, од вајкада, из долине Западне Мораве и Ибра одлазили у Драгачево, Студеницу, Моравицу, па и у Стари Влах и обратно. Тако је још у доба Немањића, један пут из Моравског Градца (Чачка) излазио на Јелицу и одатле, преко Каоне и Дупца, стигао у манастир Студеницу. Овај средњовековни пут, укрштао се у Каони са путем Жича — Ариље, чији се трагови и данас познају.³ На траси бившег пута Градац — Студеница памте се и остаци старе градине Бездан, у Властељицама према Брезовицама,⁴ за коју се претпоставља да је била седиште средњовековне жуле за горње Драгачево. На путу Жича — Ариље откривене су беле обрађене плоче, које су вероватно припадале древној црквици у Каони.⁵ У Властељицама, према предању, заноћио је и угарски великаш Хуњади — Сибињанин Јанко бежећи са Косова после пораза 1448. године.⁶

После 1459. године, у доба турске владавине Србијом, тадашњи дефтери (пореске књиге) помињу и нека од ових села. Тако се 1476. године наводе Канина (Каона) и Миравићи са пет, односно девет кућа. Миравићи су данас заселак Каоне и, у оно време, захватили су и атаре Дедевца и Пекчанице, суседних села ван Драгачева. У овом дефтеру јављају се и села Вучица (14) и Горушица (18 кућа). Вучица и Горушица су речице (потоци) у атару Властељица, Милатовића и Виче, што указује на претпоставку да су турски порезници ова села назвали именима њихових водотокова. У дефтеру се помиње и село Милетићи (13 кућа), али се не може одгонетнути да ли се ради о Милатовићима, или, пак, о засеоку под тим именом у суседној Вичи. Најзад, дефтер из 1476. године бележи и Дубац са три куће. За сва ова села каже се да су у поседу влашког кнеза Јована у нахији Морава.

У пореском попису 1527/1528. године, Горњи Дубац (3) и Доњи Дубац (14 кућа) воде се у нахији Ужице. Село Канина у кадилуку Пожега имало је исти број кућа (5), а било је у руци кнеза Ђуре и његовог брата Радича. Миравићи су имали седам кућа, од којих две муслиманске. У Вучици је записано шест, а у Брезовицама са Станчом девет кућа. Милетићи су имали 11 кућа.

По једном недатираном попису из XVI века село Канина је нарасло на 11 кућа.

Године 1559/60. Милетићи су имали 12 домова, а Доњи Дубац (4) и Горњи Дубац (3 куће) припадали су и даље нахији Ужице. Године 1572. у нахији Пожега кадилука у Чачку село Кавна (Каона) имало је 13, Миравићи само пет кућа. У Милетићима је било 12, а у Брезовицама три куће.⁷

Иначе, у време турске управе, села у Србији, па и ова у Горњем Драгачеву, била су слабо насељена и мала. Српске куће криле су се у потоцима и шумама. Срби су имали статус раје (робова), која господарима Турцима даје дажбине у усевима, новцу и кулуку.

Аустријско-турски ратови крајем XVII и током XVIII века оставили су, такође, црне странице у животу нашег народа; у њима се само узгред помињу и неки подаци о овим крајевима. Тако је, уз разграничење Аустрије и Турске 1718. године, приложена и географска карта аустријског капетана Елшелвица. На њој је уцртан ондашњи пут од Чачка преко Рајца и Мрке стене на Јелици за Каунину (Каону) и Дуваз (Дубац) и даље ка реци Студеници.⁸ Из тог времена су и трагови коњског пута који је од Сјенице преко моравичких планина и Чемерна силазио у каонски потес и одатле, преко Станче, одлазио ка Ибру и Карановцу. Пазећи на пролазнике тим путем, код Ма/ха/ле воде у Каони, Турци су имали свој „шор“ (насеље) од неколико кућа. Старији Каонци и данас памте остатке тога „шора“, у коме су живели турски стражари и њихове породице.⁹

На једној каснијој карти Србије из 1783. године, Аустријанци су уцртали села Dotza (Дубац), Velianu (вероватно Властелице), затим суседна села Rotcsevitch (Роћевиће), Dedewtze (Дедевце), Stertovo (заселак Ласца) и др.¹⁰

У доба првог српског устанка од 1804. до 1813. године Каона се помиње по устаничким старешинама Милићу и Сими Радовићима.¹¹ Из Дупца је познат хајдук Кара Павле (Милинковић), који је водио једну чету Дупчана и са њима упадао у турске шанчеве.¹²

У боју на Јасици код Крушевца, 1810. године, погинуо је и Симо Кнежевић из Властелица, кнез и буљубаша.¹³ Деловодни протокол Карађорђевић из 1812. године помиње и кнеза каонског Петра Пајовића.¹⁴

У почетку другог устанка 1/12. јуна 1815. године, Милош Обреновић је поставио Сима Радовића за „старешину над девет села у Драгачеву: Губеревце, Живицу, Вичу, Милатовиће, Брезовице, Каону, Дубац, Луке и Осоницу“.¹⁵

После 1815. године кнез Милош је настојао да у деоби власти с Турцима стрпљиво учвршћује и јача своју и српску управу. У том циљу наредио је да се прикупе подаци о домовима и харачким лицима у свим селима, где је то било могуће. Тако је у пролеће 1818. године, по кметовским тефтерима (списковима) било у Каони 20 домова, у Властелицама 15, у Милатовићима 20, Брезовицама пет, Горњем и Доњем Душцу са Толишницом 50.¹⁶

На скупштинама које је кнез Милош сазивао, учествовали су и Драгачевци, међу којима и старешине каонских села. Већ 1821. године изјаву оданости и захвалности нахије пожешке кнезу Милошу потписали су и Петар Пајовић из Каоне, Милија Дамјановић из Властелица, Вулић Скитња из Милатовића и Петар Караца из Душца.¹⁷ Адресу народних делегата из 1827. године, којом се кнез Милош утврђује као господар и старешина Србије, потписао је и главни кмет Михаило Кнежевић из Властелица.¹⁸ Најзад, на скупштини у Крагујевцу, из драгачевске кнежине учествовао је и Радивоје Краса (Драгићевић), кмет брезовачки. Пуномоћје за њега потписали су у име Властелица Михаило Кнежевић и Радојица Рудинац, а у име Каоне Мијаило Милићевић, Јован Стојковић и Андрија Корићанин.¹⁹

Са побољшањем прилика у Србији, двадесетих година, дошло је и до оживљавања привредних и других активности. Тако се још 1822. године у Каони помињу Спасоје (Јовановић) — механиџа, Атанасије — терзија и Радојица — кириџија.²⁰

У исто време, повећао се и промет разне робе, а у вези с тим настајали су и спорови, посебно са околним Турцима. У једном писму чачанском кнезу Васи, 1825. године, неки Турци траже од једног Каонца да им врати 20 махмудија, које су оставили код њега у залогу за узети мед.²¹ Из једног Васиног акта из 1829. године види се и то да га је „Дервиш бег Салиовић из Нове Вароши молио да му се допусти 20 до 30 говеди у нахији пожешкој купити. Осим тога,

бег је искао и у Каонину да дође, где би се са кнезом Васом састао . . .²²

Осим обнове привреде и промета, радило се и на проширењу црквеног и друштвеног живота. Још 1818/1819. године, према предању, започета је обнова бивше цркве у Каони, али западније од раније локације. Уместо старе црквице „плетаре“, која је ишчезла, сада је зидана нова црква од тврдог материјала на месту где се и сада налази. У попису из 1822. године помињу се и два свештеника — јереји Павле Кнежевић из Властелица и Милић Поповић (рођен 1782. године) из Милатовића,²³ што указује да су још тада при каонској цркви постојале две парохије.

По писаним изворима митрополита Михаила, нова црква је саграђена 1825. године.²⁴ Међутим, Јоаким Вујић, у свом „Путешествију по Србији“, 1826. године пише да та „црква јоште није била сасвим довршена.“²⁵

Оснивачи обновљене цркве, по Вујићу, били су поп Павле Кнежевић и његов стриц Михаило, кмет властелички. По причању попа Уроша Оцокољића, које је забележио Милисав Протић, ктитори цркве били су Симо Радовић из Каоне са 550 гроша и кнегиња Неранца из Властелица са 500 гроша.²⁶ Међутим, на гробној плочи Неранциног сина Радосава Кнежевића (умро је 1857. године) пише да је „са 4 своја брата свјати храм воздигнуо . . .“²⁷ Осим њих, приложника цркве било је из целе Каоне и околине, међу њима — и неки Сретеновић из Дупца.²⁸

Нешто касније, 1831. године, црква је добила и иконостас, чији је аутор био самоуки сликар и иконописац тога времена Јања молер. Ктитори икона били су: Неранцин син Радосав, затим Паун Марковић, Милић Јанковић и Вулета Јанковић из Властелица, као и Спасоје Петровић — Пајовић из Каоне.²⁹

У вези са црквом, занимљив је и податак да су међу пренумерантима (претплатницима) Вуковог забавника „Даница“ за 1828. и 1829. годину налазе и јереј Павле Кнежевић, парох властелички, и Радивоје Краса, кнез брезовачки.³⁰

После Једренског мира 1829. године, закљученог између Русије и Турске, Србија је 1830. и 1833. године добила два хатишерифа (султанска акта) којим су задовољени неки основни српски захтеви (потврђена је српска аутономија, убрзано је исељавање Турака из земље, загарантована је слобода вере). Осим политичких и верских права, добијене су и извесне економске погодности, као што су слобода трговине, својина над земљом, смањење дажбина према Турцима . . .

У новој ситуацији јавља се успон у трговини стоком и занатству. Тако су већ 1831. године трговци, механције и занатлије били све бројнији. Стоку су куповали и продавали Паун Марковић из Властељица и Спасоје Јовановић из Каоне. Механе су држали Симо Радовић и Спасоје Јовановић из Каоне, затим, Дупчани Вучић Стевановић и Антоније Маринковић.³¹ Године 1834. у Каони се помињу Танаско терзија, Јоко ковач и два воденичара: Обрад Пајовић и Симо Радовић.³² Године 1836/37. „објавление за трговину“ имали су Паун Гавриловић из Милатовића и Спасоје Јовановић из Каонине.³³ Механско право имали су у Каони Петар Пајовић и Спасоје Јовановић, а у Дупцу Павле Стевановић.³⁴ Нешто касније, као меанција се помиње и Петроније Величић из Каоне.³⁵ Године 1839. помиње се и дунђерин Радован Париповић, који је те године умро код свога зета Павла Величића из Каоне. За њега се верује да је зидао цркву каонску.³⁶

Крајем тридесетих година свуда у Србији, па и у цркви каонској, устројени су протоколи рођених, венчаних и умрлих. Протоколе су водили парохијски свештеници за своја подручја. Прве уписе 1837. године вршили су јереји Павле Кнежевић и Милић Поповић. По овим уписима види се да је јереј Павле опслуживао парохију која је обухватала Брезовице, Каону, Властељице и Горњи Дубац, а јереј Милић парохију са селима Милатовићи, Доњи Дубац и део Губереваца (Ћендиће, Јечмениће, Ракићевиће и друге). Последњи упис јереја Павла датиран је 28. „декемвриа“ 1844. године, што би значило да више није био жив. Јереј Милић, међутим, био је парох пуних 56 година. Умро је 1878. у 90. години живота.³⁷

Године 1839. у Србији су установљени примирителни судови, који су обухватили више села, на челу са главним кметом. По овом закону села Брезовице, Каона и Властељице чинили су један суд, а Горњи и Доњи Дубац, с обзиром на њихово пространство, други — дубачки. Село Милатовићи припало је губеревачком суду. Према тефтеру пореских глава из 1839. године, главни кмет брезовачког суда био је Радивоје Драгићевић — Краса, а чланови Војо Кнежевић из Властељица и Стеван Пајовић из Каоне. Главни кмет у дубачком суду био је Милоје Рудинац, а члан Тијосав Караца.³⁸

По неким подацима из 1846. године, срез драгачевски имао је примирителних судова, међу којима су били брезовачки и дубачки. Уместо главних кметова, сада су у саставу суда били председатељ, два члана, и по један писар и пандур.³⁹

Према „Речнику“ Јована Гавриловића из 1846. године, Брезовице са засеоцима Каонина и Властелице имало је 82 куће и 607 душа.⁴⁰ Међутим, седиште суда је вероватно било у Брезовицама, па отуда Гавриловић третира Каону и Властелице као засеоке. Поузданијих података, ипак, нема, да би се знало шта је од свега тога тачно. По сећању Јовице Пајовића, негде око 1850. године, на брегу изнад каонске цркве, саграђена је судница — брвнара, Отуда, већ 1856. године, по званичним подацима, седиште брезовачког суда, а затим и општине било је у Каони.⁴²

Од четрдесетих до педесетих година XIX века, сходно потребама, поред јереја Павла и Милића, јављају се и други писмени људи у овом крају. Тако се зна да је стару читуљу Сима Радовића из Каоне од 29. јануара 1839. године писао Милосав Павловић из Каоне.⁴³ У списку ученика првог разреда Гимназије у Чачку 1844/45. године налази се и Аврам из Властелица, син Радосава Кнежевића. Према протоколима цркве каонске, Аврам је од 5. марта 1849. године парох каонски.

По свему судећи, писмени су били и Панто Капларевић, народни командир, и Стефан Радичевић, кмет и посланик Светоандрејске скупштине 1858. године.⁴⁵

ОД 1866. ДО 1915. ГОДИНЕ

У шездесетим годинама у Србији су створени повољнији услови за рад и за отварање основних и других школа. У првом реду формирано је засебно Министарство просвете и црквених дела (1862), а затим је донет и Закон о устројству основних школа (1863). Према овом закону, похађање школе и даље није било обавезно, али је трајање основног образовања у селима продужено са три на четири године. Учителије је постављало и плаћало Министарство, с тим што је тек тада регулисано и право учитеља на личну и породичну пензију. Материјално издржавање школа падало је, као и раније, на општине и народ. Осим плате, учители су могли да имају и бесплатан стан, огрев и башту.

У другој половини 1863. године извршен је и државни попис становништва и имовине, који је дао ближе податке о бројном и економском стању у Србији.

Према подацима из овог пописа за тадашњи срез драгачевски, општина каонска (Брезовице, Каона и Властелице) имала је 137 домава са 786 становника (387 мушких и 399 женских), а оп-

штина дубачка (Горњи и Доњи Дубац и Толишница) 157 домова и 853 становника (464 мушких и 389 женских особа). Село Милатовићи још је било у саставу општине губерревачке. Имало је укупно 88 домова са 523 становника (281 мушко и 242 женских лица). Тако су обе општине и село Милатовићи имали укупно 2.162 становника (1.132 мушких и 1.030 женских), који су живели у 382 домаћинства.

Из овог пописа могу се сагледати још неки показатељи, карактеристични за то време. Тако се, пре свега, види да је у целом срезу драгачевском постојала само једна основна школа — у Гучи. Она је имала једну зграду брвнару, пола плуга земље „под школом и баштом“, као и једног учитеља — Радисава Таловића (34 године), са женом Настасијом (26 година). Месечни приходи учитеља од плате и стоке били су 11 талира.⁴⁷

Слично стање попис показује и у погледу писмености становништва. Од 2.162 мушка лица на подручју општина Каона и Дубац, писмено је било само неколико: оба свештеника — Аврам Кнежевић и Милић Поповић, као и два-три општинска писара, међу којима су били: Лазар Величић из Каоне, Видосав Томић и Јеврем Поповић, оба из Милатовића.⁴⁸

У таквој ситуацији, разумљиво је што су напори просветних власти били усмерени ка грађењу и отварању нових школа, првенствено у већим сеоским центрима, као што су били Котража, Горачићи, Миросаљци, Лиса и Каона.

Већ 30. јануара 1866. године у Каони су се састали представници општина каонске и дубачке, као и села Милатовића, и, заједно са парохом каонским Аврамом Кнежевићем, који је то написао, упутили начелнику среза драгачевског Атанасију Симићу молбу којом су тражили одобрење (изун) да започну градити школску зграду код цркве у Каони. У молби најпре наводе да су само села Каона и Властељице уписали 32 цесарска дуката, за које ће и друга четири села толико уписати.“ Затим наводе да је „са мајсторима разговарано да се може школа као лазачка од готовог материјала начинити за 60 дуката, за које су сигурни да могу драговољно платити.“

У истој молби „обавезује се да ће до Петровдана (12. јула) школу начинити и да ће 30 ђака у исту набавити, па моле начелника да им да изун (одобрење) и да им обећа учитеља набавити и то најдаље да буде до првог дана великог поста, јер су сада почели материјал добављати.“

Овај захтев су потписали и печате ставили: председатељ општине каонске Пајо Мајсторовић, два члана — Ђоко Радичевић и Јаћим Кнежевић и општинари — Петар Павловић, Петроније Станишић, Урош Пајовић, Витор Мајсторовић и Раде Радовић; затим су ово учинили: председатељ општине дубачке Милош Аничић, два члана — Гвозден Божићевић и Милош Стефановић и општинари — Јован Милинковић и Ранко Маринковић. За село Милатовиће потписе су ставили народни командир Панто Капларевић, Вучић Капларевић и Миливоје Стевановић.⁴⁹

Начелник Симић је ову молбу упутио окружном начелнику у Чачку, а овај је 11. фебруара 1866. године шаље Министру просвете и црквених дела и каже:

„Начелник среза драгачевског извештајем својим од 9 тек. мес. №360 спровео је овом Начелничеству молбу општина каонске и дубачке и села Милатовића из повереног му среза, који сачињавају парохију цркве каонске и имају до 350 домова, којом моле да им се дозволи подићи школу у средини својој код цркве каонске...

„Ову молбу имеловањих општина, Начелничеству на ос. & 4 Устројства основних школа има част спровести г. министру на решење, јављајући му да у поменутом срезу (драгачевском) у коме 3410 глава пореских има, само једна школа у Гучи постоји, од које школе до краја ових општина које ову школу подићи траже има 4—5 сати растојања, због чега је људима теретно децу своју у исту школу доводити по томе да је преко потребе да се школа на означеном месту подигне, пошто су речене општине према броју домова у стању услове у другом одељку & 5 Закона о устројенију основни(х) школа означене испунити.“

Овај акт су потписали окружни начелник П. Стојковић и секретар Мил. Николић.

Дана 17. фебруара 1866 године под № 438 Министар просвете одговара Начелству округа чачанског и пише:

„Уважавајући предлог Началничества од 11 тек. мес. № 1198 одобравам да општине припадајуће каонској цркви могу код исте цркве начинити школу. У тој цели (циљу) шаљем Начелству један план од III класе, но општине не морају у свему истог се придржавати него га инжењер може према имовном стању општина и према потреби и преимначити.

Ако та школа буде савим готова и свим потребним снабдевена до 1. августа ове године, онда нека ме Начелство о томе извести како би се благовремено могао тамо учитељ послати.“⁵⁰

Као што се види, одобрење за градњу школе стигло је за непуних месец дана. Међутим, изградња саме зграде за школу, уместо једне, трајала је скоро три године.

Према белешкама Јовице Пајовића, дугогодишњег деловође општине каонске (1884—1961), зграда за школу у Каони „имала је

6 соба са подрумима, на дирецима, обнизана летвом и набојем, покривена је ћерамидом са двокрилним прозорима и патосом. Мајстор је био Милоје Шундовић из Драгчића код Краљева.⁴⁵¹

Због начина градње и изгледа, народ је ову школу звао „плетара“.

Пошто је зграда најзад била готова, Окружно начелство у Чачку 9. августа 1869. године пише Министру просвете и црквених дела:

„Као што начелник среза драгачевског извештајем својим од 22. пр. мес. № 3279 Начелничеству овом јавља: кућа она која се код цркве каонске правила и која је за новоотварајућу школу у Каони намењена, готова је и то како за квартир (стан) учитеља тако и за школу удобна а и потребе школске све су приправљене тако да се јошт ове школске године учења у истој школи отпочети могу. Стога Начелничество моли г. министра просвете и црквених дела да изволи учитеља за ту школу сада поставити. СНО 438 од 1866 год.“⁵²

Најзда, у одсутности начелника окружног, помоћник 25. августа 1869. године „моли Г. Министра да му изволи послати за новоотворене школе у драгачевском срезу и то: лишанску и каонску по један комад Закона о устројству основни(х) школа и по један комад од дотични(х) трукованих (штампаних) расписа потребних за школе.“

Произилази да су нове школе лишанска и каонска почеле рад, по свему судећи, почетком школске 1869/70. године. Ови акти из августа 1869. године, међутим, не помињу нове школе у Гораичићима и Миросалјцима, што указује на претпоставку да је у њима настава почела годину дана раније или касније.

Према расположивим изворима, за првог учитеља школе каонске постављен је Мијаило Миловановић из ваљевске Каменице. У његовој молби, упућеној 3. јула 1869. године Министру просвете и црквених дела, стоји поред осталог да „завршио скоро 2 разреда гимназије београдске, недовршивши потпуно други разред“, али се „неко време код учитеља ваљевских приватно обучавао и оспособио за учитељску дужност.“ Миловановић је уз молбу приложио и сведочанство од 3. јула 1869. године потписано од директора полугимназије београдске и деловође гимназиског савета, у коме пише да је други разред учио „школске 1864/65 године.“⁵³

Из књига рођених у Каони види се да му је жена била Вида, али нема података одакле је родом и када су се венчали. У Каони су им рођена деца Драгољуб (1872) и Драгомир (1874). Поу-

здано се не зна колико је времена Миловановић учитељевао у Каони.

Према Миласаву Протићу (1940), који је забележио казивање свештеника каонског Уроша Оцокољића (1864—1945), Миловановић је остао у Каони до 1874. године, када је на његово место дошао Мијаило Дуњић.⁵⁴

У шематизму округа чачанског од 1871. до 1890. године стоји да је Миловановић био учитељ основне школе у Каони до 1873. године, тј. и у школској 1873/1874. години.⁵⁵

Из књига рођених цркве каонске види се да му је други син Драгомир рођен 23. октобра 1874. године у Каони. Приликом уписа Драгомировог рођења у књиге, свештеник је за оца детета Мијаила Миловановића, записао да је „учитељ прилипачки.“

Произилази дакле, да је Миловановић 1. новембра 1874. године напустио учитељско место у Каони.

После Миловановића, за учитеља је дошао Мијаило Дуњић, родом из Доброселице златиборске. Вероватно је ово било почетком 1874/75. године.

Према подацима са његовог споменика, који и данас постоји у порти цркве каонске, Дуњић је у Каони провео 14 година, што говори да је дуго службовао у овој школи, иако се, у то време, у драгачевским школама учитељи нису дуже задржавали. Дуњић је и умро у Каони, 22. марта 1888 године, изненада, од запаљења плућа. Сахрањен је у 40 години живота. На његовом споменику, поред основних података, описан је укратко и његов живот. Ту су у првом реду уписане речи да је Дуњић „16 година служио државу као учитељ омладине српске. Најпре је био у Лукову 2 године у округу црноречком, а 14 година провео је у Каони где је и кости своје оставио“. На споменику даље пише да је „покојник рођен 1855. године“. Овај датум међутим, не би се могао узети као тачан. Ако је Дуњић умро у 40 години живота, како је записано у књизи умрлих, онда би његова година рођења морала бити пре 1850. Занимљив је и још један података са његовог споменика. У епитафу пише да је „овај одлични наставник дошао до своје учитељске службе из простачке колибе и да је послужујући дошао до овог звања.“⁵⁶

Све ове речи на Дуњичевом споменику навеле су Родајка Николића да закључи „да је то по животним подацима најпотпунији запис о једном учитељу.“⁵⁷

Осим овог споменичког записа, о учитељу Дуњићу, његовим породичним приликама и о његовом раду у Каони, остали су забележени и други подаци. Према црквеним књигама, види се да се оженио у Каони 8. фебруара 1876. године са Стајком, кћерком Јована Терзића из Властељица. У време пописа становништва 1863. Стајка је имала четири године, што би значило да је рођена 1859. Мијаило и Стајка изродили су петоро деце, међу којима и синове: Стевана (1877—1918), трговца, и Богдана (1879—1943), кафеџију, који су такође живели и умрли у Каони. Стеван је имао седморо деце, међу којима су били: Ђорђе, свештеник (1905—1979), и кћер Даница, удата Тодоровић (рођена 1912), учитељица у Београду. Од Богданове деце, најстарији син Мијаило (рођен 1910) био је учитељ у Куновици код Нишке бање. Један од Богданових унука и данас живи у Каони. За живота у Каони, учитељ Дуњић је купио нешто имања у близини школе. Да би могао да издржава велику породицу, поред рада у школи, бавио се и другим пословима. Познато је да је у више махова замењивао писаре и деловође општине каонске, а приватно писао је и облигације за свештеника Аврама Кнежевића, који се бавио и откупом и препродајом стоке.

Што се тиче његовог рада у школи каонској, остало је такође нешто писаних података.

За разлику од свога претходника, који је био приучени учитељ, Дуњић је, изгледа, како тврде његови потомци, имао завршену учитељску школу у Београду. Сведоачнство о томе чувала је његова унука Мила Дуњић, али је по њеној смрти негде затурено.⁵⁸

Убрзо пошто је Дуњић стигао у Каону, дошло је до српско-турског рата од 1876. до 1878. године, који је, због близине фронта на планини Јавор, реквизиције, палих жртава и других ратних тешкоћа обуставио рад тадашњих школа у Драгачеву, па и у Каони. Тек 1879/80. године почела је редовна настава. Отуда, из овог времена потичу и први подаци о раду учитеља Дуњића и његовим ђацима. Тако, према извештају школског надзорника за округ чачански, школске 1880/81. године учитељ каонски Мијаило Дуњић оцењен је са успехом добар. Број његових ученика уписаних у овој години био је 37 (први разред — 23, други — осам и трећи — шест). Разред је завршило укупно 28 ђака (у првом — 15, у другом — седам и у трећем — шест).

У следећој школској години Дуњић је имао у првом разреду 16 ђака, у другом 15 и у трећем седам, свега 38. Од њих је

први разред завршило девет, други 14 и трећи 15, укупно 28 ђака.⁵⁹

Из овог времена остао је и један извештај изасланика Министарства просвете о условима рада и другим приликама у школи каонској. Изасланик Аћим Пивљаковић, директор ужичке реалке, у своме прегледу о раду школа од 21. марта 1881. пише поред осталог, да у драгачевским школама нема рачунаљки, мапа Србије и Балканског полуострва, а каонска школа има само рачунаљку.

Пивљаковић је оставио и запис о школској згради у Каони:

„Изгледа као да је некада нарочито за школу зидана, али тако нешто здепано и без икаквог распореда, да личи на какву стару од блата и ћерпича склепану механу. Одак је тако неспретно изведен да се од дима ништа по кући не види, нити што радити може. На све стране само гараж, и чађ зидове покрива.“⁶⁰

У међувремену, после српско-турског рата и нормализације општинских прилика у земљи, проширивана је школска мрежа у читавој Србији, па и у Драгачеву. Пре свега, донет је нови модернији закон о основном образовању, према коме је „свако дете у Србији било дужно да похађа школу“. Материјалну бригу о школи водио је школски одбор, у који су улазили председник општине, управитељ школе и по један становник из места која чине школску општину. Стални учитељи могли су да буду само они који су завршили учитељску школу.⁶¹

У оваквој ситуацији, поред школа у Лукама и Негришорима, (1873, 1874) отворене су и нове школе у Вичи (1880), Тијању (1881) и неким другим местима у Драгачеву.

Цео тај напор да се прошири и поправи стање у основном школству Србије, утицао је и на положај школа и учитеља и у Драгачеву, па и Каони.

После смрти Мијаила Дуњића 1888. године, учитељ школе каонске постао је Вићентије Марковић, родом из Каоне, који је овде радио све до 1902. када је школа „плетара“, због дотрајалости, затворена. По књизи рођених цркве каонске, Марковић је рођен 3. фебруара 1858. од оца Петра Корићанина и мајке Станојке. Из споменице Чачанске гимназије види се да је завршио четврти разред гимназије школске 1882/83. године. Затим се у једном акту општине каонске од 4. априла 1885. помиње и Вићентије Корићанин као ђак учитељске школе у Београду.

Према протоколу цркве каонске од 13. новембра 1888. године, на венчању Ивана Корићанина из Каоне и Милеве Вујичић

из Губереваца кум је био „г. Вићентије Марковић из Каоне, учитељ“.

Дакле, у то време Марковић, је већ био свршени учитељ, чије је прво радно место било Каона, вероватно у школској 1888/89. години. И по шематизму учитеља ове школе од 1870. до 1914. године, води се да је Вићентије Марковић учитељевао у Каони од 1889. до 1903. Из ових података такође се уочава да је своје презиме Корићанин променио у Марковић. У његовој фамилији у Каони не знају због чега је ово учинио.

Подаци о његовом животу и раду у Каони веома су оскудни, нарочито од 1889. до 1900. године. Из књига венчаних може се видети да су се 11. новембра 1893. године венчали Вићентије Марковић, учитељ, син поч. Петра Корићанина, стар 32 године из Каоне, и Даринка, кћи Светозара Поповића, свештеника, рођена 19. августа 1876. у Врдилима, са местом боравишта у Каони. Из ових књига уочава се и чињеница да је невестин отац био парох каонски од 1886. до 1899. године, када је поново отишао на врдилску парохију. Деветог јула 1895. рођено је и прво дете Вићентија и Даринке — син Ненад.

О раду школе каонске и учитеља Марковића све до 1901. године нема готово никаквих података. Главни проблем школе је несумњиво била дотрајала зграда „плетара“, грађена још 1866 — 1868. године. За њу је још 1881. године изасланик Пивљаковић написао да је неупотребљива за школске потребе.

Крајем прошлог века (26. јула 1898. године) донесен је нови закон о основним школама, према коме су плате учитеља „пребачене“ на округе, док су се школски одбори и даље бринули о материјалним потребама школа. Установљени су и окружни школски одбори, који су контролисали прикупљање и трошење средстава у школама. Управу над школом вршили су школски управитељи, али су надзор над њима имали окружни школски надзорници.

Један од надзорника, Миша Петровић, најпре је усмено, а затим и писмено, почетком 1901. године дао званични предлог да се школа у Каони због трошне зграде затвори. Овај предлог тешко је пао школском одбору каонском и свим грађанима школског подручја. Учитељ Марковић је у име њих 20. августа 1901. године написао представку Министру просвете у Београду у којој се поред осталог каже:

„Предлог г. Мише Петровића, школског надзорника, неоправдан је из следећих разлога: Школа је наша отпочела свој рад 1869. године

и од тада није га никако прекидала до данас. Школа се састоји... из једне учионице, једне ђачке собе за преноћиште ученика кад је ружно време те не могу кући ићи, две учитељеве собе, једне собе за оставу ђачких и учитељевих ствари и једног подрума. Школа јесте од слабог материјала, али није наклоњена паду. У учионици може да се школује 50 ученика. Школа се налази на једном избрешку, близу цркве и суднице општинске на сасвим оцедитом и здравом месту.

Школа није у толикој мери слаба да не би могла и даље радити. Господин министар учинио би велики грех када би оставио нашу општину без школе, која броји 750 пореских глава те да се не би имала где наша деца школовати. Ми се трудимо да подигнемо нову тврђу школску зграду. За овај циљ имамо прикупљених 4.500 динара... Најпознатије молимо госп. министра да нам одобри и даље школски рад у истој згради а ми обећавамо да ћемо нову подићи од сад па за годину дана.“

Ову преставку потисали су: председник школског одбора Никола Штављанин из Толишнице и одборници — Јеврем Поповић из Милатовића, Коста Пајовић из Каоне, Раде Велисављевић из Доњег Дулца, као и пословођа — учитељ Вићентије Марковић.⁶²

Године 1902, 15. августа, окружни школски надзорник у Чачку извршио је преглед рада у школама округа чачанског за 1901. и 1902. годину. У своме извештају упућеном министру просвете и црквених послова, надзорник поред осталог пише:

„У Каони и Ковиљу (моравички крај) било је нередовног рада... 27. фебруара 1902. г. када је на састанак у среском већу учитеља у Драгачеву дошло 13 наставника, држао је учитељ каонске школе г. Вићентије Марковић предавање из пољопривредних поука у III разреду: Како се сад подижу воћке и како их треба подизати... Сви ови састанци држани су у Гучи а свако је предавање било прокритиковано...

У школским буџетима и прикупљеном школском прирезу урачуна-та је и сума од 1.000 динара за подизање нове школске зграде у Каони.“

У подацима школског надзорника о одуствовању наставника у школској 1901/1902. години помиње се и Вићентије Марковић са 11 дана због болести:

„Прекида наставе било је и у каонској школи: 1, 2 и 3 новембра као и 13, 14, 19, 20 и 22 новембра 1901. године... Узрок прекида биле су славе, свадбе, покладе и смртност мајке наставника... 8 и 15. јануара 1902. до прекида је дошло због рђавог времена, а 16, 23 и 27. фебруара, 31 маја, 6 и 7 јуна 1902. узрок прекида није био познат надзорнику.“

После 15. августа 1902. године, у извештајима школског надзорника у Чачку, школа каонска више се не помиње. И поред узимања школског одбора и учитеља Марковића, школа је била затворена. Тада је и учитељ Марковић премештен из Каоне.

У време док је школа радила, учитељ Марковић био је активан у задругарству, које се крајем XIX и почетком XX века по-

чело јављати у Србији са циљем да се сељаци удружују ради економског јачања и општег напретка.

Из првих записника задруге у Каони, која ради од 1898. године, види се да су у њеном оснивању учествовали свештеник Урош Оцокољић и учитељ Марковић, као и 26 задругара из свих села општине каонске. На првој годишњој скупштини задругара, одржаној 25. марта 1900. године, учитељ Марковић је изабран за секретара и благајника. Том приликом Марковић је изјавио да за свој рад не тражи никакву награду и да задрузи одобрава да може обављати своје послове у школској згради у време празничних дана, тј. када школа не буде радила. На овој дужности учитељ Марковић је остао све до свог одласка из Каоне средином 1902. године.

Учитељ Вићентије Марковић је и после одласка из Каоне одржавао везе са завичајем. Осим њега, и његови синови инжењер Трифун и професор Вито, повремено су, све до другог светског рата, долазили у Каону.⁶⁴

Из једне тапије од 10. новембра 1926. године којом је продао једно парче земље („пашњак под друмом“) Милану Јаблановићу, абацији у Каони, види се да је у то време Марковић био „учитељ у пензији“ у Београду.⁶⁵ Ту је и умро.

После затварања школе у Каони, како сликовито пише поп Урош Оцокољић у свом рукопису из 1917. године, „две године су пауци у њој своје мреже плели, а влага и киша довршавали су њену пропаст.“ Сви су увиђали штетност нешколовања деце, пише он, и о „томе је говорено сваком приликом, и у цркви, и на гробљу, на слави и весељу“. Али, ипак, неки догађаји и прилике одгађали су доношење коначне одлуке о градњи нове школске зграде. Пре свега, од 1898. године до 1903. биле су груписане општине дубачка и каонска у једну, са седиштем у Каони. У 1903. години, после насталих династичких и политичких промена у Србији, ове општине поново су раздвојене, што је значило да општина дубачка (села Горњи и Доњи Дубац са Толишницом) може и да не учествује у изградњи нове школске зграде. Тако је и било. Тадашњи председник нове дубачке општине Војислав Јовановић био је за то да Дупчани граде засебну школу. Тако да је изградња школе у Каони остала искључиво брига општине каонске.

Руковођење тим послом спало је на новог председника каонске општине Косту Пајовића (од 1903. године), који је био и председник школског одбора, као и остале чланове школског одбора из

Каоне, Властељица, Милатовића и Брезовица, и свештеника Уроша Оцокољића, школског благајника.

„После дужих разговора између школског одбора и грађана да се школа гради, за тај посао придобијен је и срески начелник Милорад Пешкић... Одређеног дана, начелник срески дође у Каону и нареди да се одбор скупни у седницу. После краћег разговора укори одбор и људе што школу не подижу, већ децу остављају без писмености. После начелника узео је реч свештеник Оцокољић који је у дужем говору рекао да народ зна и уме да цени важност школе, али се плаши тропскова којима би се народ изложио ако би градњи школе приступили по свим инжењерским прописима“.

Школски одбор је затим донео одлуку о градњи школе, изабрао лица која ће грађењем руководити и одмах извршио разрез кулчки на сва лица.

После доношења ових одлука, начелник је наредио да се сви људи прикупе пред општином, где је он пред свима изјавио да се уверио да општина каонска има свестан и разуман народ и да ће сви преузете обавезе испунити. Капетану се захвалио у име народа кмет Радич Радичевић, који је најпре рекао да он даје два пара волова и два сина одмах на рад, а затим повикао народу: „Хоћете ли и ви браћо.“ „Хоћемо, хоћемо“ — беше одговор. Они, пак, који су негодовали, удаљили су се.⁶⁶

Према белешкама попа Уроша Оцокољића, произилази да је било и оних који су негодовали на Радичевићев позив. Међутим, по казивању старијих људи, учесника на збору, негодовање неких људи није било уперено против градње нове школске зграде. До неспоразума је дошло око места где да се она гради. Док су одборници из Каоне предлагали да се нова зграда подиже на новом месту, у потесу испод цркве, где је било више равног простора, део домаћина из Милатовића није на то пристајала, захтевајући да се нова школа гради место старе „плетаре“, јер је ту било средиште целог школског подручја — од Милатовића до Каоне испод Троглава.

Најзад, Каонци су повукли свој предлог. Почела је градња на старом месту, на избрешку изнад цркве. „И прве јесење кише кад почеше падати — записао је поп Урош — нова школа беше покривена. Другог пролећа рано се малтериса, окречи, патоси изградише и друге потребе школске снабдеше.“

Оцокољић је ово бележио 1917. године, интерниран од Аустријанаца, у Нежидеру. У свом записивању, није означавао прецизније датуме. Не помиње и друге догађаје, везане за градњу школе. По

његовом писању, две године после затварања ништа није рађено, а тек у лето треће године (1904) зграда је покривена, а другог пролећа (1905) завршена. Међутим, осим сећања попа Уроша, постоје и други подаци, који, иако узгредно, говоре о градњи каонске школе. Тако у једном извештају Гимназије у Чачку из 1905. године пише да је 30 ученика те школе, на путу за манастир Студеницу, преноћило у „новоподигнутој школској згради“ у Каони, где је „пrenoћиште било врло незгодно у још недовршеној згради.“⁶⁷

У извештају о санитарним приликама у чачанском округу, тадашњи окружни физикус др Алекса Стојковић наводи да је „школа каонска озидана 1905. године.“⁶⁸

Поп Милисав Д. Протић пише, између осталог:

„1902. године школа плетара склона паду била је затворена. Две године од тада Каона је била без школе и ко зна докле би још остала да поп Урош Оцокољић 1904. године није подигао са народом данашњу школу... Те године с пролећа радови су почели и 2 августа већ је била и окровљена, тако тако да је наредне 1905. рад у школи отпочео. Док се школа градила, много пута поп Урош је ноћио под јелама, трчећи око прикупљања материјала и новца од својих парохијана.“⁶⁹

Године 1955. оставио је своје белешке и Јовица Пајовић, дугогодишњи бележник општине Каоне. У њима пише:

„У 1903. години започето је грађење нове школе у Каони. Предузимач и мајстор на овој градњи био је Петар Ђерамилац из Чачка, који је био неписмен, па му је био потребан неко писмен који би му водио белешке онога што би му он наређивао. Пошто се распитао о мени, позове ме једног дана на овај посао, одређујући ми 60 динара месечно плате, што је онда било у висини плате општинског деловође. Са задовољством пристанем и на посао одмах приступим. Овде је било посла и за рабације, те се поред осталих запосли и мој брат са колима и воловима са плаћањем од 4—5 динара дневно... Од половине 1904. године нисам више радио код мајстора Петра, јер је школа била довршена.“⁷⁰

Најзад, о датуму изградње школе остао је и натпис на спољном зиду нове зграде који гласи: „Слога народа општине каонске подиже овај просветни дом за своју омладину 1905. године.“

Нова школа грађена је по инжењерском плану, према тадашњим техничким нормама. О томе постоје и неки подаци у литератури. Тако је још Алекса Стојковић, тадашњи окружни физикус у Чачку, записао да је „школа озидана од тврдог материјала, и да има две учионице висине 4 метра, дужине 8 метара и ширине 5,5 метара“, што је углавном тачно. Међутим, тај Стојковићев опис је непотпун. У наставном делу зграде, поред две веће учионице, постојала је и трећа, нешто мања, и до ње школска канце-

ларија. Све ове просторије повезивао је ходник. Одвојено од наставног дела, под истим кровом, изграђена су и два стана за просветне раднике од по три одељења, а испод њих — пространи подрум за смештај ствари и огрева.

И по својој корисној површини (око 500 м²), и по унутрашњем комфору, и по спољном изгледу, нова школска зграда у Каони била је једна од већих и савременијих у Драгачеву. Таква зграда је доста и коштала. Из једног акта школског одбора, упућеног Окружној скупштини у Чачку, поред кулучког рада и материјала који су дали грађани, види се да је утрошено само у готовом новцу преко 17.000 динара, што је представљало велику суму. Из овог акта сазнаје се да је за коначне радове недостајало још 2.000 динара, колико је тражено од Окружне скупштине у Чачку.

Сав новац за градњу школе благајник, поп Урош Оцокољић, подизао је у Чачку и на коњу преко планине Јелице доносио у Каону. За ово су сазнали и неки тадашњи хајдуци, па су га једне вечери на Рапићу више куће Драгише Плазенића у Властелицама, чекали у заседи. Међутим, поп Урош није ишао сам. Са њим је био и Коста Пајовић, председник општине и школског одбора, па су њих двојица избегли хајдучке куршуме.⁷¹

Кад је школа завршена, по ондашњим прописима, морала је доћи и државна комисија за пријем зграде. И тај је трошак падао на терет народа који је школу правио. У тој комисији, према рукопису попа Уроша из 1917. године, били су: окружни школски надзорник, два учитеља, срески старешина, срески лекар и окружни инжењер. Како поп Урош пише, комисија је утврдила да нова зграда одговара грађевинским прописима, употребљен је добар материјал, задовољени су и хигијенски услови, тако да се грађевина могла одмах користити, с тим што је мишљење комисије са пројектом школе морало ићи Министарству просвете ради одобрења за отварање школе и постављање учитеља на терет Министарства. Технички пријем зграде окончан је вероватно средином 1906. године. На крају поп Урош, са задовољством, истиче да чланови комисије нису тражили своју дијурину (дневнице) за наведени рад.

Почетак рада у новој школској згради био је у школској 1906/1907. години. За прве учитеље у обновљеној школи постављени су Љубомир Циврић (1870—1915) и Василије Радичевић (1876—1908).

Љубомир Циврић је био родом из села Кушића више Ивањице. Основну школу завршио је у Миланци, а реалку у Ужицу. Учитељску школу у Београду завршио је 1891. године. Као учитељ, пре доласка у Каону, службовао је у Косовици (1892—1898) и Ласцу (Петници), где се и упознао са попом Урошем, који је у то време био свештеник у тим местима. И жене су им биле рођене сестре — кћери властеличког свештеника Мијаила Плазанића (1850—1883).

Љубомир и Новка Циврић имали су осморо деце, од којих су син Божидар и кћерке Видосава и Зорка такође постали учитељи. Према сећању сина Божидара, учитеља у пензији у Чачку, Љубомир и Новка су на самарима и коњима отишли из Властелица на свадбено путовање у Кушиће.

Други каонски учитељ у новој школској згради био је Василије Радичевић, син Радича — Лаша, каонског кмета од 1903. до 1905. године, и мајке Станојле. Основну школу свршио је у Каони, у „плетари“, а четири разреда гимназије у Чачку. Учитељску школу завршио је у Алексинцу 1899/1900. године. Прву службу добио је у Мрсаћу код Краљева. У школској 1901/1902. години био је у моравичком Међуречју, где се оженио са Јелицом Радоњић из Трстеника. Из Међуречја је 1906. године дошао у Каону.

Њих двојица су, у Каони почели да раде у новој згради школске 1906/1907. године. Циврић је био управитељ и наставник трећег и четвртог разреда док је Василије предавао у првом и другом разреду. Према подацима др Алексе Стојковића, школске 1906/1907. године била су у Каони 124 ученика свих разреда. Слично је било и следеће 1907/1908. године. У своме извештају о санитарним приликама по школама округа чачанског од 1905. до 1907. године, Стојковић је оставио и друге податке о каонској школи и њеним тадашњим ђацима:

„Од крајњих кућа школске општине, школа је удаљена око 4 часа хода. Школа има два послужитеља (фамулуса), сваки по 20 динара месечне плате. У школском дворишту нема добре пијаће воде, већ се носи зими с потока а лети са једног бунара испод самог гробља (црквеног) и штала. Школу треба снабдети добром пијаћом водом (јер) треба одржавати чистоту тела код деце и боље одело. 30 ђака је боловало од кашља. Има боловања од грознице, има малокрвних и највише шуге. Ђаци у школи хране се пројом, белим луком, празом, понеки междаником (туцаним пасуљем) сиром, нешто сланине“.⁷²

Из овог времена сачуван је и буџет за рачунску 1908. годину. Њега су 9. децембра 1907. саставили и потписали председник школ-

ског одбора Коста Пајовић, чланови Урош Оцокољић, месни свештеник, Владимир Капларевић из Милатовића, Раде Велисављевић из Доњег Дупца и пословођа — управитељ школе Љубомир М. Циврић.

Буџет гласи:

П р и м а њ е

Од кога:	Колико дин.
Од суда општине каонске на 1532 дин. непосредног пореза колико грађани плаћају	775
Од суда општине дубачке по стоци непосредног пореза у 3.000 дин. колико грађани те општине плаћају	450
свега динара:	1.225

Издавање:

На шта	Колико дин.
На прославу св. Саве	10
Отрев и осветљење	220
Оправка школске зграде	50
Плата двојице служитеља	480
Набавка	50
Набавка намештаја	20
Набавка књига за школску књижицу	80
Набавка књига за ђачку књижицу	10
Набавка канцеларијског материјала	25
Набавка четки, метли и др.	20
За лекове сиромашним ђацима	20
Књиге и материјал сиромашним ђацима	40
Куповина школске баште	200
Довод воде или копање бунара	—
Накнада учитељима за башту	50
Непредвиђене потребе	25
Свега динара:	1.300

Буџет школа у 1908. години, по тадашњим прописима, одобравао је Окружни школски одбор у Чачку. Актом од 14. децембра 1907. године одбор школе каонске обавештен је да су прихваћени укупни расходи у износу од 1.225 динара, с тим што су избрисане неке предвиђене суме, што је навело управитеља школе Циврића да 24. јануара 1908. године напише оштру жалбу Министру просвете и црквених послова у Београду.

У жалби се између осталог каже:

„Окружни школски одбор ваљда као пријатељ народни... ову је суму из буџета избрисао и ако му је познато да школа нема нимало земљишта за своју башту као друге школе. Ова сума од 50 динара као накнада метнута је у буџет школски зато што се једно приватно земљиште које је уза саму школу узима под кирију — закуп за школску башту и погрешком овог одбора уместо да се стави „кирија“ а оно је метнуто „накнада“ и зато ју је одбор окружни и избрисао, бојећи се ваљда да се наставници овдашње школе не користе.

Поред тога увериће се и господин министар да окружни школски одбор при решавању буџета за ову школу није се руководио интересом школе кад у буџету није хтео унети ни суму за највећу потребу а то је водовод или копање бунара за школу... и што је неке позиције утањило као на лекове ученицима и дезинфекцију школске зграде, које су и онако биле мале и што је неке сасвим избрисао као на „непредвиђене потребе“. Ово одбор окружни није требао да учини тим пре, што је ово новостворена школа и што јој потребује пуно памирница за које се није могло у буџету понаособ предвидети.“⁷³

Учитељи Циврић и Радичевић, одмах по доласку у Каону, укључили су се и у рад земљорадничке задруге, чији је председник од оснивања био свештеник Урош Оцокољић. На ванредној скупштини задругара од 15. октобра 1906. године, Циврић је изабран и у Надзорни одбор, а Василије Радичевић за секретара-благајника задруге. На следећим скупштинама, 1907. и 1908. године, Циврић је биран за члана Управног одбора, а затим и за председника, на ком месту је остао закључно са 1910. годином. Василије Радичевић је био секретар-благајник све до 15. априла 1908. године. Из задружних записника види се, такође, да је Радичевић 25. марта 1907. држао задругарима предавање на тему: „Кућа у селу са задружног гледишта“. Он је биран и за делегата каонске задруге на конгресу Главног савеза земљорадничких задруга у Београду.

Политички опредељен као радикал, Циврић је често у односима са властима и људима „био без длака на језику“. Осим оштрог реаговања на кресање школског буџета, он је био прек и у односима са људима. Познат је случај који се догодио на ванредној скупштини задруге 30. јануара 1908. у просторијама школе. Када је задругар Ивко Корићанин из Каоне у својој речи тражио да се у задругу не уноси политика, алудирајући, при томе, и на радикализам учитеља Циврића, овај је затражио од скупштине да му се пружи сатисфакција за увреде изречене од стране Ивка Корићанина. Међутим, скупштина је ово одбила, налазећи да Циврић није врећан. Зато је Циврић напустио скупштину изјављујући да више није члан Управног одбора и да бирају другог члана уместо њега. Скупштина

ни то није усвојила, већ је донела закључак да „умоли г. Љуба да остане члан Управног одбора, жалећи што се овај сукоб десио“.⁷⁴

Учитељ Василије Радичевић остао је у родној Каони свега две године. Већ 1908. године отишао је у Трстеник, где је убрзо умро. Живео је 32 године. О разлозима његовог одласка из Каоне и о узроку смрти постоје две верзије. По једној, коју је забележио поп Урош, „Василија је, на несрећу његову и његових, смрт жениног оца довела за учитеља у Трстеник, где у зараженом стану добије туберкулозу и после недугог боловања умре...“⁷⁵ По другој верзији, која је запамћена у породици Радичевић, „резервни поручник Василије је вежбао своје војнике. Трбушни тифус нападе чету војника. Разболе се и млади поручник. Лекара мало, лекова нимало. И баш тада у болести син му се роди. И већ седмог дана како се роди, његов синчић Милен, остаде без оца. Јер умре Василије и то осме године овога века...“⁷⁶

Говорећи о погибији Василијеве браће у првом светском рату (капетана Марка и Милоја, поднаредника Радоша и најстаријег Павла, који је убијен од Аустријанаца 1915. године у Каони) поп Милисав Протић у своме делу „Драгачево и његови славни синови“, погрешно наводи да је учитељ Василије умро у Трстенику од „ратних напора и последица“.⁷⁷

У школској 1908/1909. години учитељ Циврић држао је наставу у другом одељењу трећег и у четвртном разреду, док је први, други и прво одељење трећег разреда учила учитељица Зорка Маленићева, која је у Каону дошла на Радичевићево место. Према сећању Циврићевог сина Божидача, Маленићева је била родом из села Трнавe код Опленца. У Каони је остала три школске године. По завршеној 1910/1911. години отишла је у родно место. Умрла је као учитељица у Београду.

После њеног премештаја из Каоне, у школској 1911/1912. години друго одељење трећег и четврти разред учио је Циврић, док настава у осталим разредима није била заступљена. Циврић је 1913. и 1914. године вршио дужност школског надзорника у срезу драгачевском. Школске 1912/1913. године повремено учио ђаке свих разреда и поп Урош Оцокољић: настава је трајала само четири месеца.

Осим рада у школи и задрузи, учитељ Циврић је учествовао активно и у општинским и окружним пословима. Из једног акта суда општине каонске од 1. јануара 1910. године, види се да је као

одборник општине потписан и Љубомир М. Циврић,⁷⁸ а од почетка 1910. био и члан Окружне скупштине у Чачку.⁷⁹

У ратовима 1914. и 1915. године Циврић је као официр био помоћник начелника Војне сухопутне станице у Рашкој. Из Рашке се крајем 1915. године са најстаријим сином Јованом, учеником петог разреда гимназије повлачио са војском до граница Албаније. Међутим, са границе се вратио и, због великог снега који је пао те зиме, задржао се у Лијевој Ријечи код Колашина у Црној Гори, са намером да ту са сином презими и у пролеће 1916. крене кући. Са Циврићем је био и неки Чорбић из Рашке, који је са собом имао и нешто злата. То су сазнали неки мештани и једне ноћи све их поубијали.⁸⁰

После Циврићеве погибије, удова Новка се са децом задржала на њеном делу имања у Властелицама све до 1920. године, када се одселила у Чачак, па у Београд, где је и умрла.

ОД 1915. ДО 1941. ГОДИНЕ

Године 1915. снаге Треће аустро-угарске армије заузеле су 2. новембра Чачак, а 6. новембра и Краљево. После оштрих борби Аустријанци су 8. новембра ушли и у Каону. Чим су дошли, они су, због отпора и претрпљених губитака у борби за Каону, поубијали неколико људи и жена. Ово су чинили и касније, тако да се број жртава на подручју општине каонске, повећао на 17 мушкараца и три жене. Неки су изгубили живот и на аустријским вешалима пред црквом у Гучи.

За време окупације, сви обвезници српске војске првог и другог позива који су се затекли код својих кућа похватани су и интернирани у логоре по Мађарској и Аустрији. Са интернирцима је у јесен 1916. године спроведен и поп Урош Оцокољић у Нежидер, где је остао до краја рата.

Од народа је одузимано све што је окупационим властима требало: стока за војничке кланице, све житарице, сви коњи и волови, кола способна за превоз, вуна, коже, сено, слама и шаша од кукуруза, лан, конопља и коприве, дрва, пекмез, мед, цибра, бурад од 50 до 1.000 литара. Кулучење у шумама, на путевима, на Чемерну и у Чачку имало је огромне размере. За недолзак на кулук добијало се од 12 до 25 батина. Покупљени су и сви судови од бакра, па чак и црквена звона са цркве у Каони.

Здравствене и социјалне прилике за време окупације биле су тешке. Становништво је страдало од тифуса и других инфекција, од оскудице у свему и од зиме. Само 1917. године, у књигама умрлих, које је, уместо попа Уроша, водио студенички јеромонах Платон (Балтић), забележена су многа имена чији је узрок смрти, поред осталог, била и глад. Народу је било забрањено и ношење шајкача, као и посећивање кафана, женидба и удаја без одобрења власти. . .

У борбама за Каону од 6. до 8. новембра 1915. године, оштећена је и нова школска зграда из 1905/1907. године, а школски намештај и архива разнети и упропашћени. Очуване делове школе користила је аустријска жандармеријска постаја у Горњем Дупцу, која је била надлежна и за каонску општину. Из једног акта окупационе управе општине од 2. маја 1916. године види се да је на села Каону, Властељице, Милатовиће и Брезовице разрезано око 400 динара пореза за оправку школске зграде. Међутим, да ли је овај новац прикупљен и утрошен у ту сврху, нема података.

У јесен 1918. године убрзано се ближио крај првог светског рата. Српска офанзива на Солунском фронту започела је 14. септембра 1918. Трупе Прве армије већ 12. октобра заузеле су Ниш, а 1. новембра и Београд. Трупе Друге армије, у којима су били и Драгачевци, после потискивања Бугара ка њиховој граници, кренуле су 17. октобра са Косова и 23. октобра ослободиле Краљево, а затим и Чачак. У Чачак је 30. октобра стигао и војвода Степа Степановић, командант Друге армије. Овде му је живела породица.

Тих дана побегли су и Аустријанци из Горњег Драгачева и Каоне. Последњи акт њихове општинске управе у Каони носи датум 8. октобар 1918. године. У овом акту, Среско заповедништво у Гучи прети општинским органима да ће „бити најстрожије кажњени јер издате заповједи млитаво или никако не извршавају“. У архиви општине из тога времена сачуване су и квите (признанице) од 10. октобра, којима тадашњи кметови и писари потврђују пријем плате и путних трошкова за месец јули-октобар 1918. године.

Први акт српске власти у Каони, који је сачуван, носи деловодни број 15. од 28. октобра 1918. године. То је, уствари, списак прикупљене добровољне хране за српску војску у каонским селима. Овај списак оверили су нови председник општине каонске Витомир Радовић из Каоне и писар Илија Терзић из Властељица. И у тако тешким приликама, после исцрпљујуће окупације и рекви-

зиције, народ ова четири села дао је за војску 241 кгр. пшенице, 814 кгр. кукуруза, 875 кгр. кромпира и 346 кгр. пасуља. Ова прикупљена храна, по наредби начелника среза драгачевског од 30. октобра, одмах је достављена Одбору за дочек српске војске у Чачку.⁸¹

Српске општинске власти у Каони, које су оформљене крајем 1918. године, имале су пуне руке посла. Пре свега, поред прикупљања хране за војску, регрутовани су младићи рођени од 1894. до 1898. године. Затим је требало вратити народу све оно што је непријатељ одузео, а није могао однети са собом. Између осталог, заплењено је и враћено 15 вагона сена, цибре 3,2 вагона, пекмеза у 633 бурета и друго. Било је и других општинских обавеза, које су преостале после трогодишњег робовања.

Један од важнијих послова општине био је и стварање потребних услова за обнову рада основне школе у Каони. Према наредби просветних власти у СХС, у основним школама наложено је да настава почне 1. марта 1919. До тог времена нужно је било оправдати и очистити школску зграду, која је 1915. године општењена, прибавити најнужнији намештај и обезбедити учитеља. Из једног акта суда општине каонске од 6. марта 1919. године види се да су школи у Каони достављена упутства за чување од пегавог тифуса. Школа каонска 11. марта 1919. године одговара суду да је овај акт примљен к знању. Акт је потписао, „за управитеља школе“, Миливоје Урешев Оцокољић, учитељ.

Према сачуваним актима произилази да је настава у школи каонској почела 1. марта. Међутим, за уредно обављање наставе недостајали су и даље многи неопходни услови. О свему томе, 19. априла управитељ Оцокољић пише општини следеће:

„Хигијенски услови апсолутно захтевају да се школа окречи, опере и доведе у исправност и то све до 24 овог мес. како бих када ђаци дођу са ускршњег распуста предузео одмах предавања. Међутим, због великог броја ученика, немогуће ми је радити у једној учионици... те сам принуђен захтевати да ми суд у што краћем року стави на располагање у потпуно исправном стању и другу учионицу са потребним бројем клупа, столова, столица и школских табли, без којих се школа замислити не може... Поред тога, нужно је и школски подрум што пре испразнити и очистити, као и воду из истог избацити или канал ископати, јер ће нечистоћа оставити рђаве последице“.

На крају учитељ Оцокољић закључује да ће о целокупном стању школе извести надзорника основних школа, као и среског начелника.⁸²

Прва школска година после рата, према неким подацима, трајала је свега пет месеци, од 1. марта до Петровдана, 12. јула, 1919. године. Па ипак, из наведених писма управитеља Оцокољића, произилази да у школу долази „већи број ученика“. Према сећању Божидача Циврића, једног од тадашњих ђака каонске школе, ученика је било око стотину иако су уписана само деца из четири села каонске општине (Каона, Властелице, Милатовићи и Брезовице). Међу ђацима било је и одраслих дечака, који, због рата и окупације, нису на време пошли у школу.

Први послератни учитељ и управитељ школе Миливоје Оцокољић (1894—1934) рођен је у Властелицама као најстарији син каонског свештеника Уроша Оцокољића. Четири разреда гимназије завршио је у Чачку. Када је мобилисан крајем 1914. године, био је ученик учитељске школе. У чин каплара унапређен је 1915. године и распоређен у Шести пешадијски пук Дринаске дивизије првог позива. Учествовао је у свим борбама тога пука приликом одступања 1915. године. Затим је прешао Албанију и са острва Крфа пребачен на Солунски фронт. У Шестом пуку био је све до почетка 1918. године, када је пребачен на матурски курс за војнике у Солуну. Потом је положио и учитељски испит на Зејтинлику 30. марта 1918.

Заједно са Миливојем Оцокољићем, крајем 1914. године мобилисан је и властелички ђак Милун (Обрада) Кнежевић (1896 — 1920). Гимназију је завршио у Чачку. Као ђак учитељске школе одступао је са Оцокољићем преко Албаније. На Солунском фронту био је у 10. пешадијском пуку Шумадијске дивизије. Учитељску школу довршио је у Волосу у Грчкој 1918. године. После рата службовао је кратко као учитељ основне школе у Гучи, где се и разболео од туберкулозе. Умро је у Врњачкој Бањи 20. априла 1920. у 25. години живота.

После завршетка прве школске године, Оцокољић је и у наредној, школској 1919/1920. години био једини учитељ у Каони, радећи са „око 100 ученика“, како каже у једном свом акту. Само повремено, кад је могао, помагао му је у раду са ђацима и његов отац, поп Урош, и то без награде. И у овој школској години, као и у претходној, Оцокољић се борио и сукобљавао са многим недаћама и несташицама, тражећи енергично од општинских власти да испуњавају своје законске обавезе према школи. У томе му је помагао и нови школски одбор, у коме су, према акту од 4. септембра 1919. године, били: Савко Стевановић из Милатовића, Чедомир Радичевић

из Каоне, Мића Биорац из Властелица и Милутин Мајсторовић из Брезовица. Тако 4. септембра 1919. године Оцокољић пише суду општине каонске:

„Школски одбор ове школе на својој седници од 14. септембра т. г. решио је да се обрати управи општинској са следећом одлуком:

- 1) да се што пре... школска зграда доведе у исправно стање,
- 2) да се за школу набаве потребна дрва за целу годину,
- 3) да се школско двориште загради,
- 4) да се за друго одељење изради потребан број ђачких клупа,
- 5) да се довуку и израде добивени јелови трунци,
- 6) да се за школу набаве потребни шпорет и фуруне за ђаке,
- 7) да се благајнику стави на располагање извесна сума новца за набавку учила, канцеларијског материјала, осветљења, часописа и карата (мапа) за школу.“

На полеђини овог акта, 17. септембра деловођа Јовица Пајовић и председник Витомир Радовић потписали су „да је предузето све што треба“, па се овај акт ставља „у архиву.“

Међутим, већ из акта школе од 11. фебруара 1920. године види се да није било тако како пише на полеђини претходног:

„Управа ове школе биће принуђена да извести надлежне средске власти и Министарство просвете о нехатности и немарности тога суда услед рђавог снабдевања школских потреба и неуредног издавања школском благајнику припадајућег дела школског приреза... Ако суд и одбор општински, каже се даље, не предузму мере да се бар најнужније потребе за школу набаве... и не изврше, нека приме к знању да ћу распустити око 100 ђака а задржати до краја године само онолико колико по закону припада једном учитељу“.⁸³

Крајем ове школске године, „и поред празних обећања суда општинског“, опет пише управитељ Оцокољић, „материјална ситуација школе и даље је тешка...“ У акту од 15. априла 1920. године школа пише начелнику среза драгачевског:

„Школски буџет за школску 1919. годину одобрен је од стране окружног школског одбора у износу од 5.622,50 динара. Свега је примљено школског приреза за 1919. годину 2.764,40 динара. Остало је још на дугу за 1919. годину 2.858,10 динара. Буџет ове школе за школску 1919/20 годину... износи 4.930 динара. Од ове суме није ништа примљено школског приреза, нити је пак што примљено дугованог приреза за минулих 15. дана“.

Првог маја 1920. године, управитељ школе поново се обраћа начелнику среза у Гучи и поново истиче да „на име приреза за 1920. годину није ништа примљено, нити општински суд мисли што издавати и ову школу иначе силно оштећену непријатељском наредбом, потпомоћи и снабдети бар са најпотребнијим средствима.“

У току школског распуста, 8. августа 1920. године, основна школа у Каони обавештава начелника среза да је „чиновник те власти излазио, прегледао школу и школску касу, и да више ништа за ову школу није учињено“.⁸⁴

Првог септембра 1920. започела је нова школска година. Управитељ школе и даље је био Миливоје Оцокољић. Међутим, школа је сада добила и учитељицу Видосаву Циврић, такође рођену у Властелицама. Она је рођена 14. новембра 1897. од мајке Новке Плазенић и оца Љубомира Циврића, бившег управитеља школе каонске од 1906. до 1912. године. Основну школу учила је у Каони, а четири разреда гимназије у Чачку. Учитељску школу завршила је у Крагујевцу 15. марта 1920. Каона јој је била прво учитељско место, где је остала две године (1920—1922).

Начелник драгачевски обавестио је 22. септембра 1920. године општину каонску, а ова школу да је Законом о школама прописано да наставници имају право на стан и огрев у природи, а у случају да им школске општине ово не дају, одређене су им суме на име станарине, које су биле саставни део учитељске плате.

Двадесетчетвртог новембра 1920. године оверили су и потписали буџет школе управитељ — пословођа Миливоје Оцокољић и у име школске општине: председник Војимир Капларевић из Милатовића са члановима — Пајом Пајовићем из Каоне, Ристом Вукићевићем из Милатовића, Тадијом Мајсторовићем из Брезовица и Владимиром Драгићевићем из Властелица. Према овом буџету, који је имао да се примењује у рачунској 1921. години, предвиђени су школски расходи у износу од 7.750 динара:

— за прославу светог Саве	50 динара
— за огрев	1.800 динара
— за плату служитеља	2.400 динара
— за канцеларијски материјал	200 динара
— за материјал за одржавање чистоће	80 динара
— оправка и кречење школске зграде	700 динара
— осветљење	240 динара
— школски намештај и учила	500 динара
— за часописе и новине	300 динара
— књиге за поклон ученицима о испиту	80 динара
— подизање школске шупе	1.000 динара
— кирија школске баште	30 динара
— књиге и остале потребе сиромашних ученика	50 динара

— лекови сиромашним ученицима	20 динара
— оправка и прекривање нужника	100 динара
— оправка калдрме и каналисање око школе	200 динара

Овај буџет прегледао је и одобрио и Окружни школски одбор 21. јануара 1921.

Одобрене школске буџете општине нису могле мењати. Међутим, у примени је, ипак, било случајева да су поједине општинске управе одобрене износе смањивале. Због тога је и начелник среза морао интервенисати, достављајући општинама распис Министарства просвете, према коме општине то нису смеле чинити.

Тридесетпрвог јануара 1921. године објављен је попис становништва у целој земљи. Према овом попису, општина каонска са четири села (Каона, Властелице, Милатовићи и Брезовице), имала је 1812 становника, што је у поређењу са пописом из 1890. године било више за 7,8 одсто.⁸⁵

У школској 1921/22. години, осим управитеља Оцокољића и учитељице Видосаве Џиврић, који су радили у два одељења због већег прилива ђака, у каонској школи је почела да ради и Јулијана Војтехова, учитељица из Ваљева.

О раду школе и њених учитеља до краја 1921. године нема других података, осим једне пресуде Другог првостепеног суда за ратну штету среза драгачевског од 24. децембра 1921. године, из које се види да су судије тога суда били и Миливоје Оцокољић, управитељ ове школе, и Будимир Томић, земљорадник из Властелица.

У пролеће 1922. године, према архивским подацима, дошло је до неког неспоразума између Оцокољића и Војтехове. Наиме, 10. јуна 1922. Оцокољић је отишао у општину и писмено изјавио следеће:

„Још од Ускрса у овдашњој школи а као некакав гост налази се код овдашње учитељице Јулијане неки Љубиша Хаџић (ђак из Ужица)... Не знам ни шта је ни одакле је... Ни сам не знам зашто, јутрос ме је напао грдити и претити, тако да поред ове његове претње нисам слободан у школи становати. А прети ми и опстанку мојег живота. Изјављујући ово... молим суд да овога... као човека опасног по мој живот уклони из школе...“

У поступку по овој изјави управитеља, Хаџић је саслушан и спроведен начелнику среза у Гучу. Међутим, о крајњем исходу овог сукоба, у архиви општине каонске нема података.⁸⁶

Управитељ Оцокољић је 14. августа 1922. године саопштио грађанству да ће рад у овдашњој школи почети од 1. септембра и да ће упис нових ученика извршити у дане 1, 2. и 3. септембра. То је био, изгледа, последњи службени акт Оцокољића као управитеља школе. Већ почетком септембра, Оцокољић и Војтехова премештени су у друге школе. Разлог није познат, али је вероватно тиме разрешен сукоб између њих двоје. Оцокољић је распоређен у школу самаилску код Краљева, где се и оженио 12/25. фебруара 1926. са Христином Јовановић, учитељицом из Витановца. Обоје су остали у Самаилама све до његове смрти 25. јула 1934. Умро је у 41. години, највероватније од ратних последица.

Трећи каонски учитељ, Видосава Циврић, премештена је из Каоне за Горачиће, где је остала три године. Ту се удала за Петра Лојаницу, учитеља из Чачка. Са њим је затим службовала у Тијању, Миоковцима, Мојсињу и Прељини. Две године била је учитељица у Сарајеву, а 1936. прешла је у Београд, где је до априлског рата 1941. радила у Основној школи „Свети Сава“. Пензионисана је 1945. године.

За Јулијану Војтехову нема података где је отишла из Каоне.

Четрнаестог септембра 1922. године у школу долазе Чедомир Љ. Илић као управитељ и његова супруга Драга Илић као учитељица. Истог дана Илић доставља општини списак кажњених ђачких родитеља због неоправданих изостанака њихове деце из школе, тражећи да се изречене казне наплате, сходно чл. 24 Закона о народним школама. Затим опомиње општину „да дугује према буџету школе за 1922. годину на име приреза за претходну годину 3.057,90 динара, а на име текућег приреза 9.637 динара, свега у суми од 12.694,90 динара“, тражећи да се у најкраћем року „наплати дугујући прирез“, јер ће у супротном школу да затвори и о томе обавести Начелство округа чачанског и Министарство просвете. На полеђини овог акта школе, од 25. септембра 1922. године члан суда Влајо Радојичић и деловођа Јовица Пајовић потписали су да је „школи предата прикупљена сума“, али у ком износу, не каже се.

Управитељ Илић пише 28. септембра 1922. суду општине каонске тражећи да се обавести грађанство да ће рад у „овдашњој школи“ отпочети 2. октобра. Стога сви родитељи „имају тога дана децу упутити на наставу“.

Првог новембра Илић обавештава општински суд „да неки ђачки родитељи желе да им се деца раније пуштају кући са предавања“, што је, по њему „немогуће, јер би се тиме газео закон и

наносила штета настави. Стога сваки онај који има ђака у школи, а школа му је далеко од куће, може свога ђака сместити у локалу ове школе у случају рђавог времена, пошто има празних ђачких соба“.

Начелник среза драгачевског доставља 12. новембра општини извештај школског надзорника о дужном школском прирезу појединих општина према школама. Према том извештају, издржавање школа у овом срезу веома је рђаво, управо такво да надзорник сумња „да има горег среза у овом погледу не само у округу чачанском него и у целој СХС“. Из приложеног списка се види да и „суд општине каонске дугује каси школе 4.667 динара“, па начелник наређује да се дужни прирез у року од 15 дана измири и о томе извести срез.

Управитељ Илић је 1. марта 1923. године тражио од општине да од Вељка Милићевића из Каоне наплати износ од 100—120 динара за разбијено школско прозорско окно, дужине 125 цм, а ширине 44 цм које је разбио његов син Ђорђе, ученик трећег разреда. Додављен од суда, Вељко Милићевић је признао да је Ђорђе разбио школски прозор и пристао је да стакло плати или измени. Изјаву је оверио тадашњи председник општинског суда Војимир Капларевић из Милатовића.

Овим су расположиви подаци о раду школе за 1922/23. годину исцрпљени. Недостају подаци и о броју ђака и наставним проблемима, што и није било у надлежности општинске власти.

Према подацима из архиве суда општине каонске, Илићи су радили у школи каонској још три школске године: 1923/24, 1924/25. и 1925/26. Ово потврђују и подаци Министарства просвете за 1925. годину, у којима се помињу у Каони учитељи Чидомир Љ. Илић и Драга Ч. Илићка.

У 1923/24. години поново је актуелно предузимање мера према оним родитељима који своју децу не шаљу у школу. Управитељ 21. јануара 1924. тражи од општине да саслуша све родитеље чији је списак доставио, што је учињено већ 22. јануара. Саслушања су оверили председник суда Јовица Пајовић и деловођа Радоје Радичевић.

Школски одбор је 26. октобра 1924. године именовao комисију за преглед извршене поправке школе и школских зграда. У комисију су ушли: Урош Оцокољић, свештеник, Спасоје Оцокољић, учитељ, Јовица Пајовић из Каоне (председник школског одбора), Милутин Штављанин из Властељица, Гојко Радовић из Каоне и

Ристо Вукићевић из Милатовића, са заменицима Драгољубом Пантелићем из Властелица, Богданом Дуњићем из Каоне и Владимиром Драгићевићем, школским благајником из Властелица. Поред именованих, члан ове комисије био је и управитељ школе Чедомир Ј. Илић.

У 1925/26. години школски надзорник Милосав Арсовић извештава начелника среза да „суд општине каонске дугује каси школе на име школског приреза свега 12.203 динара, од чега је дуг из 1924. године 1850 динара“. Да би се обезбедило уредно издржавање школе, надзорник тражи од начелника да „силом закона примора општинске часнике да одмах предаду школској каси горњу суму“, што начелник и чини наредбом од 29. септембра 1925.

Проблем прикупљања школског приреза, из кога су школе плаћале своје материјалне потребе, провлачи се из године у годину. Овако издржавање школа, законски лоше решено, отежавала је и неажурност општинске управе, која је убрана средства прво трошила за свој буџет, па тек онда давала и онај део који је припадао школи!

У овој години појавио се још један проблем, који није било лако решити. Наиме, зграда школе захватала је много већи простор од бивше „плетаре“ из 1866. године. Школско двориште је мало и недовољно за више од 100 ђака, колико их је школа просечно годишње имала. Зато је управитељ Илић, уз помоћ општине и родитеља, покушавао да школско двориште загради. Тиме би била пресечена и школска путања преко дворишта, правцем према северу. Нова траса пута ишла је јужно од школске зграде, и била је неповољнија и дужа од пута кроз двориште. Стога многи мештани нису хтели да обилазе око дворишта, већ су одваљивали летве и пролазили старом трасом, што је доводило и до оштрих речи између појединаца и учитеља.

Један од таквих сукоба забележен је и у списима општинског суда у Каони. Наиме, 5. марта 1926. године дошао је у општину Алекса Радичевић из Каоне и на „протокол изјавио“ следеће:

„Синоћ, 4-ог тек. месеца... кад сам прошао кроз школско двориште куда пут постоји, из школе је истрчала Драга Илића, учитељица овдашња, па ми је рекла што се фуњаш овуда лопужо једна... Затим је узела два трупца, гађала ме њима и рекла ми да сам као „лопов и официр (Алекса је био резервни капетан прве класе) покрао српску државу... Ово је све учинила без икаквог датог повода... Овај и вакав поступак не личи на лица која просвећују омладину и народ, већ ми личи на бугарског комиту, на клеветачу и свађалицу, којој нема равна у држави СХС...“

Ову изјаву Алексе Радичевића, председник општине Вељко Милекић из Брезовица упутио је 5. марта 1926. управи основне школе ради саопштења.

Одговарајући Алекси Радичевићу, управитељ школе Чедо Илић је 8. марта 1926. узео изјаву од своје супруге, учитељице Драге, која је казала „да јој уопште није познато све то што је Алекса без везе и смисла против ње рекао“, а затим је у име школе, званично, затражио да се саопшти Радичевићу да „убудуће не пролази кроз школско двориште, јер постоји сеоски пут, па нека тим путем иде, а не да својим незаконитим проласцима неучтивне изразе наставницима упућује“.

Овај сукоб је највероватније био један од разлога да учитељски пар Илића већ крајем школске 1925/26. године напусти Каону. У архиви општине каонске из тог времена, нема података где су премештени. Према умрлици објављеној у „Политици“, Чедомир Илић је био носилац Албанске споменице и резервни капетан бивше Југословенске војске. Био је у своме службовању и школски надзорник за градове Скопље и Крушевац. Умро је у Београду 1. новембра 1975.

На место Чедо Илића, 26. јула 1926. године, за новог управитеља школе каонске постављен је Спасоје Оцокољић, до тада управитељ школе у Горњем Дупцу. После Миливоја (1919—1922), Спасоје је други син попа Уроша Оцокољића који је дошао за учитеља у овдашњу школу. Рођен је 30. октобра 1901. у Властељицама. Учитељску школу завршио је у Неготину 1922/23. године. Практични део учитељског испита положио је у Ужицу. Прво место службовања било му је у срезу вршачком, у Банату.

Нови управитељ школе већ 15. септембра тражи писмено од суда општине каонске да саопшти ђачким родитељима да одмах пошаљу своју децу у школу, пошто је до сада врло мали број дошао. Управитељ Оцокољић поново 25. септембра преко општине позива ђаке који нису дошли, а уписани су у школу. Уз позив шаље и списак тих ђака. Према овом списку, уписане деце у првом разреду било је 36. Међу првацима било је свега 10 девојчица. Ученика четвртог разреда било је 12, трећег — седам а четвртог 11. Укупно 66 ђака није долазило у школу. Њиховим родитељима одређен је рок од три дана да децу доведу у школу. Ако ово не учине, претила им је новчана казна, по закону.

У школској 1926/27. години, с обзиром на бројно стање ђака, радила су два одељења. Ђаке у једном одељењу учио је Оцокољић,

а друго, према сећању Борисава Вуловића, такође бившег учитеља каонског, учитељица Зага Зимоњић.

Обоје су, изгледа, остали у Каони само једну школску годину. Већ 14. августа 1927. Оцокољић је премештен у Ивањицу. Не зна се где је отишла Зага Зимоњић. После краћег боравка у Ивањици, Оцокољић је враћен у Горњи Дубац, одакле је 9. децембра 1931. отишао у Качулице, село на моравској страни планине Јелице. Ту се задржао све до 4. маја 1942. У Качулицама се, 1931. године, оженио са Лепосавом Андрић — Зећ из Чачка. Умро је изненада од излива жучи 9. фебруара 1945. у 44. години живота. Сахрањен је истог дана са својим оцем попом Урошем.

У школској 1927/28. години за учитеље у Каони дошао је брачни пар Вуловић. Борисав Вуловић је родом из драгачевског села Губеревци. Четири разреда гимназије завршио је у Чачку, а учитељску школу у Алексинцу. Вида Поповић, удата Вуловић, била је из Ужица, где је завршила четири разреда гимназије и учитељску школу.

И учитељи Вуловићи морали су, најпре, да почну од прикупљања ђака који треба да дођу у школу. У једном списку, састављеном од стране управитеља Вуловића, ређају се имена деце приспеле за школу до редног броја 101. У први разред требало је да се упише 69 деце, а у други 22. Иначе, овај списак, по свој прилици, није потпун, па се не може закључити колико је у овој школској години било ђака у свим разредима.

Нови учитељи радили су са ђацима у два одељења све до 1929/30. године, када је отворено и треће. Тада је, према казивању учитеља Вуловића, у Каону дошла и учитељица Јелица, којој је заборавио презиме, родом из Љига, али се, убрзо по доласку овде, удала за учитеља Тодоровића у Роћевићима и отишла из Каоне.

Управитељ Вуловић је, као и његови претходници, настојао да општина исплати школи дуговани прирез и да уписани ђаци што уредније долазе на наставу. У овом циљу, у акту од 16. фебруара 1928. године, управитељ опомиње општину да школи дугује из 1927. године износ од 11.161,50 динара.

„Пошто је то сума — пише Вуловић — без које може и рад школски да престане... то нека тај суд једну трећину од 3.720,00 динара одмах исплати а ресто надаље до 31. марта 1928. године“. После пријема овог акта, председник општине Ристо Вукићевић и деловођа Будимир Томић издали су наређење благајнику Радоју Радичевићу „да преко кметова прирез прикупи и измири дуговање

према школи“. Међутим, и поред овог залагања општинских власти, прикупљање приреза за протеклу 1927. годину текло је траљаво, тако да је управитељ школе био принуђен да још два пута, 1. и 17. јуна 1928. године пише општини да је „крајње време“ да се дуг према школи измири.

Вуловић званично 19. јуна 1928. тражи од општине да се „тачно утврди бројно стање ђака за I разред ове школе за школску 1928/29. годину те да се према свештеничком списку приведу сви ученици ове школе на преглед и упис 1. јула 1928. године који ће се извршити у овој школској згради“. У исто време, позива се и тадашњи школски одбор да дође 1. јула на своју седницу.

Припремајући се за нову школску 1928/29. годину, Вуловић поново (24. јула 1928) пише суду каонском, наводећи да је школска каса одавно без новаца и да школа дугује:

— школском послужитељу за плату	2.000 динара
— Милуну Пајовићу из Каоне за дрва	2.079 динара
— Радошу Станишићу за оправку школе	2.998 динара
— Мијаилу Пајовићу, трговцу по рачунима	1.517 динара
— и старих дугова за школу око	3.000 динара

Свега ... 11.594 динара

Осим овог, школи је потребно за неопходне набавке још око 8.000 динара. Међутим, по овом захтеву управитеља, благајник општински Радоје Радичевић 30. јула 1928. године на полеђини акта констатује да „за сада нема прикупљеног приреза да би се тражена сума могла исплатити“, стављајући затим акт у архиву.

Вуловић је 17. новембра 1928. сазвао седницу школског одбора за 4. и 9. децембар са дневним редом:

— Да се, по наредби Обласног школског одбора, прегледају и овере школски рачуни за протеклу 1927. годину, и

— Да се донесе одлука о оправци бедема за осигурање јужне стране школске зграде од обурвавања и о подизању бетонског тротоара испред школске зграде.

Према стању који се и данас може видети, јужни бедем испод школе је учвршћен потпорним зидом од камена, док бетонски тротоар изгледа није направљен.

Школа је 19. априла 1929. писала општини да је „школски надзорник у Чачку послао школски лист у који треба унети све

податке из живота ове школе. Између осталог, у тај лист је било потребно унети и имена чувених људи који су у овој школи учили и кад су учили“.

У јуну школска 1928/29. година била је завршена. У општинској архиви нема података о броју ђака и њиховом успеху, а недостају и извештаји о раду и проблемима школе у тој години. За наступајућу школску годину управитељ Вуловић већ 10. августа јавља општини да ће предавања почети 1. септембра и да ће тога дана бити извршен упис у први разред. Уједно, од општине је тражио „да позове све ђачке родитеље да тога дана упуте сву децу — ђаке у школу“.

Школски надзорник за чачански школски срез 19. новембра 1929. доставља суду општине Каона акт Банске управе Дринске бановине и Министарства просвете према коме су школске општине дужне да у недостатку сана учитељима дају станарину у новцу по Закону о народним школама. У „Службеним новинама“ бр. 289 од 9. децембра 1929. објављен је нови Закон о народним школама, којим су, такође, многе дужности додељене општинским управама. У вези с тим, срески начелник у Гучи наређује општинским судовима да се са овим законом детаљно упознају и старају о његовом извршењу.

Управитељ Вуловић 15. децембра сазива седницу месног школског одбора у Каони ради доношења важних одлука по овлашћењима из чл. 126 Закона о народним школама. А по чл. 160 овог закона, избор новог школског одбора требало је извршити најкасније до 5. фебруара 1930. године. Према закону, месни школски одбор чинили су: председник општине, управитељ школе који је уједно и пословођа одбора, општински лекар (ако га има) и пет угледних људи из свих места школске општине, које бира општински одбор. Школски одборници, по могућству треба да буду они „који имају децу у школи, људи писмени и пријатељи школе“.

Крајем ове школске године, Вуловић тражи од општине и одобрење да 9. марта 1930. приреди у школској згради забаву са добровољним прилогом у корист фонда сиромашних ђака. Општина је ову дозволу издала са потписом председника Риста Вукићевића и в. д. деловође Крсте Вукићевића.

Борислав Вуловић био је управитељ и у школској 1930/31. години. Већ 26. августа објављује грађанству да ће редовна настава почети 1. септембра и да, стога, сваки који има ђака — мора га послати у школу.

На конференцији учитеља драгачевског среза одржаној 4. октобра 1930. у Гучи закључено је да од 1. новембра отпочне у свим основним школама течај за одрасла мушка лица (аналфабете) који су у доба школске обавезе остали без образовања. Ова лица по чл. 153 наведеног закона била су обавезна да редовно похађају течај. На тражење управитеља, општина каонска је 5. новембра 1930. доставила школи списак нешколованих лица са подручја општине. Међутим, тог списка нема у општинској архиви, а нема ни других доказа да је течај реализован.

Начелство среза доставља 19. новембра 1930. свим општинама у Драгачеву акт следеће садржине:

„Из прегледа о школском прирезу... утврђује се да су све школе у овоме срезу од школских општина на име школског приреза примиле 230.311 динара, а међутим, требале су да приме још 236.134 динара тј. нису примиле ни потпуних 50%. У подмирењу школа са прирезом најбоље су се одазвале општине гучка и горачићска, а за овима општине прилипачка и миросаљачка које дугују још неколико стотина динара. Најнемарније су у овом погледу, у првом реду, општина тијањска а затим дубачка, вичка, каонска и грабска, јер нису исплатиле ни 50% приреза, а за овима иду редом лучка, дљинска, краваричка и друге.“

После изнетог прегледа, средски начелник наређује да све општине подмире дуговани прирез тако да на „дан 1. јануара 1931. године не остане на дугу ни пара“.

Овај акт среза примили су у име општине каонске председник Ристо Вукићевић из Милатовића и деловођа Радоје Радичевић из Каоне. На полеђини акта је написано „поднет извештај, акт у архиву“. Међутим, овим није речено да ли је општина нешто, и шта, учинила на прикупљању дуваног приреза у корист буџета школе. Имајући у виду претходне године, вероватно је да много није учињено и „поред берићетне године“, како пише у акту среза. Разлога је било више, и објективних, и субјективних. Пре свега, највећи део становника школске и политичке општине у Каони, живео је у то време од пољопривреде. Производња је била више натурална, за сопствене потребе, а мањим делом за тржиште и новац. Међутим, и тако оскудан доходак почео је током 1929/30. године опадати због економске кризе, која је тада, у јачем замаху, захватила и нашу земљу.

Осим економске неразвијености и тешкоћа, слабом убирању општинских и школских прихода доприносио је и у основи погреш-

но постављен систем: да материјално издржавање школа сnose ондашње мале и финансијски слабе општине. На лоше законско решење, надовезивао се и често неодговоран однос према том послу полуписмених општинских кметова и благајника. У оваквој ситуацији, из године у годину, управитељи школа и више власти дописују се са општинском управом тражећи да се од народа паралелно убирају и школске паре.

Таква пракса одвија се и у 1931. години. Управитељ Вуловић 18. јуна захтева од општине најмање 10.000 динара за плату служитеља, за књиге ђацима о испиту, као и за отплату осталих школских дугова. Како је тај захтев остао вероватно без одзива, Вуловић 22. јуна пише жалбу начелнику среза драгачевског, наводећи да је „крајње време да се поведе више бриге о издржавању ове школе“. Тек после начелникове ургенције од 24. јуна, општина је „унеколико, подмирила приходе школе“.

У архиви бивше Дринске бановине сачуван је и целовит извештај среског школског надзорника Стевана К. Вучковића о стању школе у Каони крајем другог полугођа 1930/31. године. Ту се између осталог каже:

„Школа је сеоска, мешовита, у којој има два одељења. Наставника има два. Свршили су учитељску школу, учитељ је ожењен учитељицом. Школски буџет износио је 48.200 динара. Од тога је предато школи 1.900 динара. Остало је непредато 22.200 динара. Школска зграда је у општинској својини, стална, од тврдог материјала. Има две учионице 2 x 130,25 м², 1 канцеларију, 1 службену собу, 1 собу за ручавање и два остала одељења. Има и два учитељска стана са по 4 одељења. Све школе у срезу драгачевском имају доста велика дворишта и игралишта, сем школе у Каони. Величина дворишта је 0.09,00 ха. И вода се доноси из даљине...“

Читаоница има за ђаке 1 и за народ 1. Број књига у књијници за наставнике је 777, а за ђаке 147“.

Уписани и досељени ђаци по овом извештају:

	мушких	женских	свега
I разред	67	43	110
II разред	23	4	27
III разред	29	10	39
IV разред	18	4	22
	137	61	198

Редовно је походило наставу:

	мушких	женских	свега
I разред	31	5	36
II разред	17	3	20
III разред	20	8	28
IV разред	13	4	17
	81	20	101

На 100 ђака походило је школу редовно, уредно 51,01 одсто, а неуредно 48,99 одсто (у срезу: уредно 88,59, а неуредно 11,41 одсто).

Прелазе у старији разред::

	мушких	женских	свега
I разред	23	5	28
II разред	17	3	20
III разред	20	8	28
IV разред	13	4	17
	73	20	93

Понављају разред: у првом разреду осам мушких док у другом разредима није било понављача.

Почетком школске 1931/32. године управитељ Вуловић обавештава општинску управу да ће редован рад у школи почети од 1. септембра када ђаци свих разреда треба да буду у школи. Међутим, 1. септембар је прошао, а доста ђака још увек није долазило у школу. Посебно су изостајали прваци из Брезовица. Да би упозорио ђачке родитеље да ће бити кажњени ако децу не пошаљу у школу, Месни школски одбор у Каони 12. септембра тражи од општине да о томе поново обавести грађане. На полеђини овог акта, председник Ристо Вукићевић и деловођа Радоје Радичевић потписали су „да је ово упозорење пренето кметовима“.

Начелство среза доставља 30. новембра 1931. општини каонској нови акт школског надзорника Ст. К. Вучковића, у коме се каже:

„Из извештаја управитеља школе у Каони види се да је укупна сума школског издржавања по буџету за 1931. годину предвиђена у суми од динара: 48.200. Дванаести део те суме износи 4.016 динара. Од почетка године до краја октобра суд је предао школи свега 5.516 динара“.

Због овако слабог издржавања школе, срески начелник тражио је да председник и благајник општине дају своја објашњења на засебном табаку, по чл. 130 Закона о народним школама. О извршењу овог акта, који је код општине заведен 1. 12. 1931. године, на његовој полеђини нема уобичајених забелешки и констатација. Међутим, 11. априла 1932. Начелство поново наређује суду општине каонске да му поднесе извештај колико је било укупног општинског примања у минулом периоду и колико је од тога припало школи. Тражећи овај извештај Начелство напомиње да издржавање школа у срезу 1931. године није било добро, и да изузев Гуче и Прилипча, све остале општине дугују школама позамашне суме. Стање није било боље ни у прва три месеца 1932. године, јер је ретко која општина предала школи предвиђени новац за њено издржавање.

Осмог јула 1932. године јавио се општини и управитељ Вуловић молећи да се у најкраћем року изврше следеће исплате:

- школском послужитељу плата за шест месеци 1932. године,
- Владану Пајовићу и Миливоју Костићу, трговцима из Каоне, дугове школе за раније и ову годину,
- Бошку Бошковићу (из Милатовића) за поправку и кречење школе у овој години.

Школска 1931/32. година завршена је, по устаљеној пракси, 28. јуна. Према годишњем извештају управитеља, школа је у протеклој години имала три одељења која су била састављена овако: Ia и IIa разред са 66 мушких и 37 женских ђака — свега 103. Ib и IIb разред са 52 мушких и 45 женских ђака — свега 97. У трећем и четвртном разреду било је мушких 52 и женских 12 — свега 64. Укупно је било 264 ђака; 170 мушких и 94 женских.

Пред почетак школске 1932/33. године, 6. августа, умрла је на порођају учитељица Видосава Вуловић. Из уверења општине каонске од 29. септембра види се да је њен супруг Борисав Вуловић сахранио покојну Видосаву у Ужицу о свом трошку и да га нико у томе није помагао. Уверење му је издато ради регулисања припадајућих му принадлежности иза покојне Видосаве.

После смрти своје супруге, Вуловић је остао у каонској школи још само једно полугође. Већ јануара 1933. напустио је Каону. Према сећању његовог брата Живана Вуловића, који живи у Чачку, Борисав Вуловић је из Каоне отишао у Крвавце, ближе Ужицу. Учитељевао је све до почетка другог светског рата, а после 1945. радио је као васпитач у домовима ученика у Ужицу, где и данас живи.

Према успоменама бивших ђака ове школе, њени учитељи и ондашњи ђаци, и поред скромних средстава, добрим делом утицали су и на развој културних и васпитних прилика у самој Каони и околним селима. У оквиру школске делатности и у њеним просторијама, организоване су разне приредбе, забаве, изложбе и друго. Од приредби из тога времена, према мишљењу инжењера Радована Радовића, тадашњег ђака ове школе, треба споменути светосавску прославу, на којој су ђаци декламовали а понекад извели и какав лакши позоришни комад. Једне године приређена је и изложба ученичких радова. Изложени су разни предмети од глине и дрвета, цртежи и географске карте, чији су аутори били ђаци. Понекад су краће позоришне представе, у извођењу учитеља и ђака ове школе, давале и на забавама у кафани Паја Пајовића у Каони.

Занимљиво је и сећање самог учитеља Вуловића (1970) на године и дане проведене у Каони:

„У Каону се тада тешко долазило. Није био прокопан овај данашњи пут (асфалтни), већ се из Виче ишло старом трасом кроз Томиће и шуму зв. „Зелена“ у Милатовићима. Деца су у школу могла доћи само пешке... Удаљеност од ђачких кућа до школе износила је и до 5—6 километара. Каона је тада имала три кафане и две трговачке радње мешовите робе, у којима су се ђаци и наставници снабдевали школским потребама. Највећи проблем школе био је недостатак воде за пиће. Покушано је довођење воде из Кнежевића, од куће Штављанина, али без успеха.“¹⁸⁷

Пред Вуловићев одлазак из Каоне, у школу су дошле најпре две учитељице: прво, 5. децембра 1932. Павица Лина Барбир, а затим, 2. јануара 1933. године и Драгица Поповић.

Лина Барбир је била из Дубровника, где је завршила и учитељску школу 1928. године. Практични учитељски испит положила је у Ужицу 1932. године. Драгица Поповић је рођена у Сарајеву. Тамо је завршила и учитељску школу, а практични испит у Ужицу 1935. године. Драгица Поповић је од почетка 1933. вршила и дужност управитеља школе, све до 26. априла те године, када је за управитеља постављен Радивоје Церовић. Церовић је рођен у Ужицу 1903. године, где је завршио учитељску школу (1922) и положио практични испит (1926).

Примопредају управитељске дужности између Драгице Поповић и Церовића извршио је тадашњи председник општине и школског одбора Војимир Капларевић из Милатовића. О томе се у писменој изјави Капларевића од 28. априла 1933. године каже:

„Пало ми је у очи, када је г. Церовић примао управитељску дужност да је на школској згради, које малих које великих окнади прозорских — полупано 42. Ова штета проузрокована је непажњом бившег фамилијаза Радојка Мајсторовића из Брезовица, који је био момак у овој школи 5—6 година, па су сви ови прозори полупани у времену његовог боравка у школи као служитеља. Тражим да се Радојко позове и саслуша када су ови прозори у оволикој мери разбијени и ко их је полупао...“

Поступајући по захтеву председника општине, деловођа је 30. априла 1933. године позвао Радојка Мајсторовића, који је изјавио:

„О полупаним прозорима знам да кажем то: у првом одељењу учионице, прозори су полупани у 1932. години отприлике маја месеца и то четири окна... Ко је то извршио не знам... Прозори су полупани у ноћ, а једно окно било је разбијено још пре мога ступања у службу. У другом одељењу учионице, један прозор је разбило јаре учитеља г. Вуловића. У трећем одељењу, два прозора разбијена су од ветра а ко је прозоре отворио непознато ми је. У ђачкој торбари био је учитеља г. Вуловића шпајз и под кључем г. Вуловића сушара меса. Прозоре ко је полупао непознато ми је. Непознато ми је и ко је полупао прозоре у становима учитељским, јер ту је седео г. Вуловић са својом породицом...“⁸⁸

Школску 1932/33. годину привели су крају управитељ Церовић и наставнице Барбир и Поповић. О резултатима ове школске године остао је извештај Среског школског надзорника Радомира К. Цвијовића, који се налази у Архиву Дринске бановине:

„Општински буџет је 85.419 динара, а школски 51.411. — Сразмера између ова два буџета је 1,66:1, (у срезу драгачевском 2,66:1). Укупно општинско примање било је 41.778, од чега је предато школи 4.480, а требало је да се преда 25.028 динара. Остало је непримљено по буџету 46.931 динара.

Наставника у школи има два стална и један привремени, свега 3. Сви су завршили учитељску школу. По вери два су православци, и један католик.

Бројно стање уписаних и досељених ђака у разредима:

	мушких	женских	свега
I разред	63	70	133
II разред	39	5	44
III разред	21	5	26
IV разред	18	3	21
	141	83	224

Редовно је походило наставу:

	мушких	женских	свега
I разред	38	5	43
II разред	39	5	44
III разред	21	5	26
IV разред	18	3	21
	116	18	134

На 100 ђака походило је школу уредно 59,82%, а неуредно 40,18% (просек у срезу је: уредно 77,24% а неуредно 22,76%). На 1 наставника долазило је ђака који походе школу уредно 44,66, а неуредно 30 (у срезу уредно 57,69 а неуредно 17,07).

У овом извештају, међутим, не помињу се и неке активности везане за просвећивање народа, до којих је дошло у Каони у протеклој 1932/33. години. „Чачански глас“ је 18. фебруара 1933. године писао:

„У прошлу суботу, слатинско певачко друштво „Бинички“ приредио је концерт у селу Каони, где је био леп одзив сељака. Хором је управљао Рагомир Миликић, студент права и заменик хороваџе. После песама, изведен је и комад „Зла жена“ од Ј. С. Поповића, На концерту су примећене учитељице основне и домаћичке школе, учитељи из Петнице и Каоне, као и Н. Лазаревић, свештеник из Ласца. После свршеног програма, играња је трајала до сванућа“.

У „Чачанском гласу“ од 16. јула 1933. године објављен је и допис М. Г. у коме се јавља следеће:

„У Каони је пре неколико дана завршен шестомесечни домаћички течај, који је посећивало 26 ученица. Испиту су присуствовали: Миљко Танасијевић, школски надзорник, Драгица Поповић, учитељица (основне школе у Каони), Станко Оцокољић (свештеник у Каони), Мил(ојко) Бискуповић (испред Среског начелства), председник општине (каонске) Мијаило Ђурчић (из Милатовића), председник општине Горачића Раде Плазичић, родитељи ученица и многобројни грађани“.

У овој краткој новинској вести не наводе се имена учитељица које су водиле овај домаћички течај. Према сећању Андрије Вукићевића из Властелица, то су биле Ксенија Машановић из Сарајева и Катарина Црвенковић, родом однекуд из Босне.

У школској 1933/34. години, школа је и даље имала три наставника: Церовића, Барбирову и Поповићеву, који су радили у три одељења. И у овој години, школа је кубурила са средствима

за материјално издржавање. У архиви општине сачуван је акт управитеља Радивоја Церовића од 29. маја 1934. године, којим се „општински суд у Каони уљудно умољава да изда школи припадајући прирез, како би школа могла одговорити својим обавезама“.

Годишњи извештај о раду ове школе саставио је срески школски надзорник Петар С. Јокановић. Јокановић најпре износи опште податке о школи по устаљеном обрасцу, а затим истиче да је „школски буџет и примања у 1933/34. години био 41.000 динара; од тога је предато школи 6.614 динара. Остало је непримљено по буџету 34.466. динара.“

Уписаних и досељених ђака било је:

	мушких	женских	свега
I разред	65	67	132
II разред	36	11	47
III разред	36	3	39
IV разред	23	5	28
	160	86	246

Редовно је походило разред:

	мушких	женских	свега
I разред	35	11	46
II разред	22	5	27
III разред	25	1	26
IV разред	14	3	17
	96	20	116.—

На 100 ђака походило је школу: уредно 47,51 одсто (у срезу 72,30 одсто), а неуредно 52,79 (у срезу 27,70 одсто). На једног наставника долазило је ђака који походе школу уредно 38, а неуредно 43. Прешли су у старији разред: мушкараца 95 и женских 20 — свега 115. Понављали су разред 65 мушких и 66 женских, укупно 131 ђак. Новено уписан био је 41 ђак.

У извештају се говори и о одсуствовању учитеља са наставе. Павица Барбир била је у четири маха на боловању, док је Дра-

гица Поповић одсуствовала свега један дан због болести. Занимљив је и податак да је у књижници наставника била 751 књига.

О просветном и културном животу Каоне у то време писао је и Љубивоје Пајовић у „Чачанском гласу“ од 1. јула 1934. године:

„Иницијативом Радивоја Церовића, управитеља основне школе, Уроша и Станка Оцокољића, свештеника (овдашњих) основано је Друштво црвеног крста, које броји преко 120 чланова, док су ђаци ове школе учлањени у подмладак Црвеног крста, од чијих је улога, прилога добротворних људи и банском помоћу основана школска кухиња, где сиромашни ђаци добијају бесплатан доручак и ручак.

Исто тако, заузимањем Милутина Штављанина (из Властељица), Радивоја Церовића, Мијаила Мариновића (из Горњег Дупца) и др. основана је стрељачка дружина (у Каони) са више од 50 чланова.“

Осим ових друштава, у чланку се износе и друга достигнућа из Каоне тога времена:

„Овде постоји земљорадничко-набављачка и кредитна задруга, која је основана још пре (првог светског) рата... Општина каонска добила је и свога лекара др Михаила Антошина...“

И поред сталних напора да се рад у школи побољша, и школска 1934/35. година започела је са старим, скоро неразрешивим проблемима: како сву уписану децу довести у школу и како прибавити потребан новац за издржавање школе. Управитељ Церовић најпре 25. септембра и 1. октобра шаље суду каонском два дуга списка ђачких родитеља чија деца не долазе у школу, са захтевом „да се свима њима саопшти, сходно чл. 114. Закона о народним школама, да дођу ради саслушања, како би им се могла и казна у законитој форми изрећи...“ У акту од 23. октобра 1934. године Церовић пише овом суду да већ шест месеци све потребе школе набавља на вересију, или заменом и трампом.

„Ма да немам ништа против тога — каже он — уљудно вас умољавам да у новцу што овој школи дате... Ово је моја последња молба, којом вас као и досад молим да се сетите ваше школе...“

И заиста, ово је био последњи акт Церовића упућен општини каонској. Већ децембра 1934. године он је отишао у Марковицу, а на његово место из Марковице је дошао у Каону учитељ Милија Перунитчић. После Каоне и Марковице, Церовић је, како се данас сећа, био око 20 година учитељ у Кривој Реци. Године 1941. као резервни коњички официр у првом ескадрону 36. самосталног коњичког дивизиона бивше Југословенске војске заробљен је од Не-

маца и одведен у заробљеништво, где је у логору Нирнберг остао све до 1945. године. Сада је пензионер у Титовом Ужицу.

Милија Перунчић рођен је 1906. године у Слатини код Чачка. Отац му Драгутин био је деловођа и председник општине слатинске. Мајка му је била Радојка, рођена Ерић из Бељине код Чачка. Учитељску школу завршио је у Ужицу 1926. године, а практичан учитељски испит положио је такође у Ужицу 1930. Службовао је годину дана у Банату, а затим је премештен у Марковицу, где је провео 11 година. Из Марковице је дошао у Каону 11. децембра 1934. У школи је затекао учитељице Лину Барбир и Драгицу Поповић. Њих троје водили су наставу до краја школске 1934/35, а започели рад у новој 1935/36. години.

Из овог периода сачуван је записник са седнице школског одбора одржаног 14. децембра 1935. године, на којој је, према наредби виших школских власти, од 5. децембра 1935. усвојен школски буџет за 1936/37. годину. Седници су присуствовали: председник школског одбора Мијаило Ђурчић и чланови Кузман Вукићевић из Милатовића, Светозар Станишић из Властељица, Миломир А. Радичевић и Милун Корићанац из Каоне. Записник је водио деловођа-управитељ Перунчић.

У току рада, управитељ школе је давао своје предлоге за сваку буџетску позицију, а одбор је одлучивао о коначној висини сваке суме. Расходних позиција било је укупно 15: за прославу светог Саве, огрев и осветљење, школски намештај и прибор, школска учила, канцеларијски материјал, књиге и часописе, поклон ђацима о испиту, књиге и материјал сиромашних ученика, попуњавање ђачке школске апотеке, средства за одржавање чистоће, оправка и кречење школе, школски алат, плата школском послужитељу и награда школском благајнику. Укупни захтеви управитеља за све позиције били су 11.250 динара. Међутим, одбор је одобрио свега 6.775 динара. Накнадно, ван текућих потреба, тражено је још 1.817 динара за дугове школе из претходне године, што је одбор прихватио.

И у школској 1936/37 години рад у школи наставили су исти наставници. Перунчић је учио други и четврти разред, Лина Барбир први, а Драгица Поповић трећи разред. Из ове школске године сачуван је и извештај школског надзорника Петра С. Јокановића од 18. марта 1937, у коме се наводе и ови подаци:

Буџет општине каонске 1936/37. године био је 60.610, а школски 23.598 динара. Сразмера између ова два буџета била је 2,57:1

(у срезу 2,84:1). Целокупно општинско примање у 1936/37. било је 13.704 динара, од чега је предато школи свега 1.809, а требало је 19.665 динара.

Бројно стање ђака у првом полугођу било је:

	мушких	женских	свега
I разред	59	35	94
II разред	25	7	32
III разред	27	7	34
IV разред	26	4	30
Свега	137	53	190

Редовно су походили наставу:

	мушких	женских	свега
I разред	28	4	32
II разред	21	7	28
III разред	20	3	23
IV разред	16	3	19
Свега	85	17	102.

Према овом извештају на 100 ђака школу је похађало урдено 76,12 одсто (у срезу 79,76 одсто), а неуредно 23,88 одсто (у срезу 20,24 одсто). На једног наставника долазило је уредних ђака 34 (у срезу 49), а неуредних 11 (у срезу 12).

На крају извештаја, надзорник је дао податке и о одсуствовању наставника. Сви су били четири дана на учитељском скупу у Чачку од 9. до 13. октобра, а Лина Барбир од 16. до 20. новембра због веридбе и од 10. до 20. маја због венчања.

Крајем ове школске 1936/37. године, поред Лине Барбир, Каону је напустила и Драгица Поповић, такође због удаје. У новој 1937/38. години, у школи су радили управитељ Перуничих и новодошавши учитељ Драган Раковић, родом из Милићевог Села код Пожеге. Учитељску школу завршио је у Ужицу 1934. године. У Каону је премештен из Радијевића у нововарошком крају. Раковић је био ожењен, а 24. фебруара 1938. године оженио се и Перу-

ничих са Мирком, кћерком каонског свештеника Уроша Оцокољића. Перуничих и Раковић остали су заједно и у школској 1938/39. години.

Једанаестог јануара 1938. из школске општине каонске издвојено је село Милатовићи, које је добило самосталну основну школу. Школа је привремено била смештена у приватној кући Кузмана Вукићевића.⁸⁹ Међутим, ова школа је почела да ради тек у јануару 1939. године, када је у Милатовиће стигао учитељ Хорват Валент из Которибе у Хрватској. Хорват је завршио учитељску школу у Загребу 1932. године. Пре Милатовића био је учитељ у селу Горња Пољана код Вараждина. Према његовом „Сјећању“, мештани села Милатовића лепо су дочекали свога учитеља: „Био је то такав дочек којег сигурно нећу никада заборавити... Све што је могло доћи пред школу дошло је. Учитељевање у Милатовићима за мене је најлепше време мога службовања.“⁹⁰

Школски надзорник Миљко В. Танасијевић у своме извештају за прво полутође 1938/39. даје податке о ђацима у обе школе. Укупно је било уписано 166, од чега 67 у првом, 47 у другом, 31 у трећем и 21 у четвртном разреду. После одвајања ђака из Милатовића, у каонској школи остала су деца из Брезовица, Властељица и Каоне. Било их је укупно 76: мушких 57, а женских 19:

	мушких	женских	свега
I разред	22	10	32
II разред	19	5	24
III разред	9	2	11
IV разред	7	2	9

Изражено у процентима, од 100 ђака школу је похађало уредно 74,50, а неуредно 25,50 одсто (у срезу 82,62 и 17,38).

У новоствореној школи у Милатовићима, у истом полутођу редовно је походило разред:

	мушких	женских	свега
I разред	25	4	29
II разред	12	1	13
III разред	9	—	9
IV разред	5	2	7
	51	7	58.

На 100 ђака посећивало је школу уредно 90, а неуредно 10 одсто, што је био већи проценат него у срезу.

Школски буџет у 1938/39. години износио је 12.170 динара; од тога је предато школи 8.636 динара. Остало је непримљено по буџету 3.533 динара. Наставника у Каони било је два, оба Срби православне вере. Наставник у Милатовићима био је по народности Југословен, а по вери католик.

Поред књижнице за наставнике, школски надзорник помиње и читаоницу за народ. Ове народне књижнице и читаонице у Драгачеву, по писању Милисави Протића, у Гучи, Зеокама, Каони, Марковици, Осоници и Ртима, оснивали су учитељи.

Крајем школске 1938/39. године учитељ Раковић је, по сопственој молби, премештен из Каоне у Горњу Добрињу код Пожеге. На његово место дошао је Симо Митровић из Равни на Златибору и са завршеном учитељском школом у Ужицу. У школској 1939/40. години у Каони су радили Перуничкић и Митровић, а у Милатовићима Хорват, али само извесно време. На крају ове године, по белешкама школског надзорника Миљка Танасијевића, школа у Каони имала је четири разреда у два одељења са 85 мушких и 45 женских, свега 130 ученика. Школа у Милатовићима имала је такође четири разреда, једно одељење са 80 ученика (мушких 70, женских 10), али без наставника.

У 1939/40. години, у Каони је одржан и домаћички течај, који је трајао пет месеци. Течај је издржавало Министарство просвете, издавши 8.000 динара. Слушалаца је било 17 (женских). На течају су радиле две стручне учитељице. Према сећању Милије Перуничкића, то су биле Ана Ађимовић и Милена Костић — Јовашевић.

У току 1939/41. године ратни догађаји у Европи допирали су и до наших граница. У пролеће 1938. године Немачка је анектирала Аустрију, а у априлу 1939. године Италијани су ушли у Албанију. Крајем 1940. године немачке трупе налазиле су се у Мађарској и Румунији, а Италија је из Албаније напала на Грчку. Првог марта 1941. Немци су били у Бугарској. Тако је Југославија почетком 1941. године сасвим опкољена од непријатељских земаља.

Ове ратне прилике утицале су на све бројније позивање људи на војну службу, што је представљало сметње и за уредан рад школа. Према извештају школског надзорника од 8 децембра 1940. године, и основна школа у Каони није радила од 9. новембра

због одласка оба наставника на вежбу. Другог априла објављена је мобилизација Југословенске војске. Као резервни официри, Перуничкић и Митровић отишли су на своја мобилизацијска места.

Војне снаге Немачке, Италије и Мађарске извршиле су 6. априла 1941. без објаве рата напад на Југославију. Напад је отпочео са 56 оклопних, моторизованих, пешадијских и других дивизија. Према њима стајало је свега 16 југословенских дивизија, чија мобилизација није била завршена.

Под притиском вишеструко надмоћнијег непријатеља, већ 17. априла 1941. потписана је капитулација Југословенске војске.

У овом делу Србије значајнији отпор освајачима пружен је 12. априла на Рапај-брду између Крагујевца и Горњег Милановца, и у ноћи између 14 и 15. априла у Ужицу, где је нападнута немачка колона која је надирала од Ваљева. Немачке јединице ушле су 14 априла у Краљево, а 17. априла и у Горњи Милановац и Чачак. Да не би пали непријатељу у руке, многи официри и војници избегли су заробљавање и преким путевима вратили се својим кућама.

После 18. априла 1941. године у Каону су се вратили и учитељи Перуничкић и Митровић, али више нису радили у школи.

О бурним годинама окупације, учитељ Милија Перуничкић је оставио своје мемоаре, које је под насловом: „Од Каоне до Маутхаузена“ објавила „Политика“ 1977. године.⁹¹ Из тих мемоара види се да Перуничкић после ослобођења 1945. године није више службовао у Каони. Најпре је био управитељ једне основне школе у Чачку, а затим у Врњачкој Бањи. Одавде је отишао у Београд, где је и умро 4. новембра 1974. у 68. години живота.

НАПОМЕНЕ

1. Коста Јовановић, „Горње Драгачево“, СЕЗ, Насеље српских земаља, Београд, 1980.

2. У Србији постоје још две Каоне: једна у Посавотамнави, а друга у околини Кучева

3. Ђурђе Бошковић „Осврт на неке карактеристике регионалног планирања споменика на територији средњовековне Рашке, „Рашка баштина“, I, Краљево, 1975.

4. 5. Душанка Ранковић — Милена Икодиновић, „Извештај систематског истраживања Горњег Драгачева“, „Зборник радова Народног музеја“, Чачак, 1974, 181.

6. Милан Ђ. Милићевић, „Кнежевина Србија“, II, Београд, 1876, 699.

7. Ахмед Аличић, „Турски дефтери XV — XVI века“, рукопис у Историјском архиву у Чачку, 117, 118, 119, 120, 127, 192, 590, 591, 608, 788, 808, 821, 1067, 1070, 1573, 1953, 2007, 2019, 2946, 2048, 2135, 2085, 2088.
8. др Реља Новаковић, „Прилог историјској географији“, „Краљево и околина“, 1966, 197.
9. Казивање Богосава Пајовића из Каоне, 80 година, 1970.
10. др Реља Новаковић, наведено дело, 199.
11. Милан Ђ. Милићевић, „Кнежевина Србија“, II, 1876, 660, 668, 674 и „Поменик“ 1888, 591, 592, и К. Н. Ненадовић, „Живот и дела Карађорђа и његових војвода и јунака“, II, 1884, 694, 695, 696, 697, 709.
12. Милисав Протић, „Драгачево и његови славни синови, Ниш, 1940, 114.
13. Јанићије Ђурић, Гаја Пантелић, Петар Јокић и Анта Протић, „Казивања о српском устанку 1804“, 1980, 301.
14. „Деловодни протокол Карађорђевог од 1812. маја 21. до 1813. августа 5“, приредио и издао Исидор Стојановић, Београд, 1848.
15. Милан Ђ. Милићевић, „Кнежевина Србија“, II, 1876, 669.
16. Мита Петровић, „Финансије и установе обновљене Србије“, II, 1898, 444, 445.
17. „Књажевска канцеларија“, I, „Нахија пожешке 1815 — 1839“, приредио Данило Вуловић, Београд, 1953, 75.
18. „Адресе народних скупштина од 1817. до 1827. године кнезу Милошу“, приложио Стојан Новаковић, „Споменик СКА“, 1898, 153, 163.
19. Архив Србије, Полмошчиче од 5. децембра 1829, инв. бр. 532.
20. Архив Србије, Тефтер чибукa нахије пожешке за 1822. годину, инв. број 269.
21. др В. Крестић—Н. Петровић, „Протокол кнеза Милоша Обреновића 1824 — 1825“, САНУ, 1973, 271.
22. „Књажеска канцеларија“, I, н. д. 260.
23. Архив Србије, Тефтер чибукa за 1822 годину, инв. број 269.
24. Митрополит Михаило, „Србска црква у Књажеству Србији“, 1874, 60.
25. Јаоким Вујић, „Путешествије по Србији“, I, 1826, 208.
26. Милисав Протић, н. д. 43.
27. Гроб се налази у порти цркве каонске.
28. Казивање Ранка Оцокољића, свештеника, из Каоне 1973. године.
29. Радомир Станић, „Конзерваторске белешке“, „Зборник радова Народног музеја у Чачку“, V, 1974, 15, 17.
30. Сабрана дела Вука Ст. Карацића, Београд, 1969, књ. VII, 371, 441.
31. Бранко Перуничич, „Чачак и Горњи Милановац 1815—1865“, ИА, Чачак, 1968, и „Једно столеће Краљева“, Краљево, 1966, 56, 57.
32. Архив Србије, Тефтери прихода села Каоне, капетаније драгачевске, 1834.
33. Бранко Перуничич, „Чачак и Горњи Милановац“, 334.
34. Књажеска канцеларија, књ. I, н. д. 415.
35. Бранко Перуничич, „Чачак и Горњи Милановац“, 312.
36. Надгробна плоча је у гробљу код цркве каонске.
37. Протоколи се чувају у Месној канцеларији у Каони.
38. Архив Србије, Тефтери пореских глава среза драгачевског, инв. бр. 532.
39. Бранко Перуничич, „Чачак и Горњи Милановац“, 531.
40. Јован Гавриловић, „Речник географско-статистички Србије“, у Београду, 1846. 31.
41. Јовица Пајовић из Каоне, „Белешке“, рукопис, 1953.

42. Б. Перуничкић, „Чачак и Горњи Милановац“, 603, и Историјски архив, Чачак, ФНОЧ, кут. V (1860—1861).
43. Милисав Протић, н. д, 43.
44. „Споменица чачанске гимназије 1837—1937“, Чачак, 1938, 270.
- 45—48. Архив Србије, Министарство финансија, пописне књиге среза драгачевског за 1863. годину.
- 49—50. Архив Србије, Министарство просвете, ф. V, 1969.
51. Јовица Пајовић, из Каоне, Белешке, рукопис, 1953.
- 52—53. Архив Србије, Министарство просвете, 1969.
54. Милисав Протић, н. д, 63.
55. Љубодраг Поповић, „Шематизам округа чачанског од 1871. до 1890“, „Зборник радова Народнoг музеја“, Чачак, 1975.
56. Споменик се налази у порти цркве каонске. Текст и споменик изрезао је Млађен Раковић, клесар из Горачића.
57. Радојко Николић, „Камена књига предака“, Београд, 1979, 71.
58. Према казивању Богдана Дуњића из Каоне, 1979.
- 59—60. Драгоје Тодоровић, „Марко Пајић“, Чачак, 1968, 102, 103, 105.
61. Срејко Ђунковић, „Школство и просвета у Србији у XIX веку, 1971, 133, 134.
- 62—63. Бранко Перуничкић, „Чачак и Горњи Милановац“, 549, 567, 575, 578, 585.
64. Казивање Велимира Корићанца из Каоне, 1970. године.
65. Архив суда општине каонске, ИА, Чачак, ф. 3.
66. Урош Оцокољић, свештеник каонски, „Дневник из Нежидера 1917. године“, рукопис код аутора.
67. Гимназија у Чачку, „Извештај о раду и ученичком напретку у школској 1904/1905, години“, Чачак 1905 године, 37.
68. др Алекса Стојковић, „Један поглед на санитарне прилике у округу чачанском 1905—1907“, Београд, 1910, 7.
69. Милисав Протић, н. д, 63, 64.
70. Јовица Пајовић из Каоне, „Белешке“, 1953, рукопис код аутора.
71. Казивање Данице Радичевић из Властелица, кћери попа Уроша.
72. др Алекса Стојковић, н. д, 10.
73. Бранко Перуничкић, „Чачак и Горњи Милановац“, II, 751.
74. Књига записника каонске задруге из 1908. године, рукопис код аутора.
75. Урош Оцокољић, н. д, код аутора.
76. Милоје Радичевић, „Кућа у шевару“, Чачак, 1976, 12.
77. Милисав Протић, н. д, 177.
78. Архив суда општине каонске, ИА Чачак, Ф. 1.
79. Фонд Начелства округа чачанског, кут. 24, ИА, Чачак.
80. Казивање Божицара Циврића из Чачка, 1970.
81. Архив суда општине каонске, ИА, Чачак, ф. 5.
- 82—84. Архив суда општине каонске, ИА, Чачак, ф. 5.
85. Попис Становништва Краљевине Србије 1890, књ. III и Дефинитивни резултати пописа становништва од 31. јануара 1921, Сарајево, 1932, 82.
86. Архив суда општине каонске, ИА, Чачак, Ф. 5.
87. Писмо Борисава Вуловића из Титовог Ужица, 1970, код аутора.
88. Архив суда општине каонске, ИА, Чачак, ф. 5.
89. Милисав Протић, н. д, 79.
90. „Зборник сећања о делатности напредног учитељства Југославије до 1941“, књ. I, Београд, 1974, 608, 611.
91. Милија Перуничкић, „Од Каоне до Маутхаузена“, редактор фелтона Гојко Бановић, „Политика“ од 29. 4. до 15. 5. 1977.

L'école primaire de Kaona
(1866—1941)

Vers le milieu du XIX-e siècle, il n'y avait, dans toute la région de Dragačevo qui comptait 45 villages, qu'une seule école primaire, celle de Guča. Il était donc compréhensible que, à l'exception des clercs et des prêtres, toute la population fût illettrée.

Vers les années 60 du siècle dernier des efforts furent déployés en vue de fonder des écoles dans quatre villages de la région de Dragačevo: Lisa, Mirosljci, Goračići et Kaona.

Kaona et les villages environnants (Vlasteljice, Milatovići, Brezovice, Gornji Dubac et Donji Dubac) sont situés dans une contrée montagneuse.

Vers la fin de l'année 1866, les représentants des villages susmentionnés présentèrent une demande à la sous-préfecture de Dragačevo en vue de la construction d'un bâtiment scolaire, près de l'église de Kaona; l'autorisation fut bientôt délivrée, mais les travaux de construction, à cause de la pauvreté de la population, dura près de trois ans.

C'est pourquoi l'école ne fut ouverte qu'au début de l'année scolaire 1869/70. Le premier instituteur, Mijajlo Milovanović, était originaire de Kamenica, village des environs de Valjevo. Les premières informations sur le nombre d'élèves de cette école datent de l'année scolaire 1880/81, lorsque le total des élèves inscrits atteignait le chiffre de 37 enfants (dont 23 fréquentaient la première classe, 8 la seconde et 6 la troisième).

En 1902 l'école cessa de fonctionner, du fait que le bâtiment, appelé «hutte» par la population, se trouvait dans un état de délabrement.

Ce n'est qu'en 1905, que le village de Kaona obtint, au prix de gros efforts et en surmontant de grandes difficultés, un bâtiment solide, construit à la place de «la hutte»; le projet de ce bâtiment qui existe toujours fut élaboré par un architecte, si bien qu'à l'époque l'école de Kaona se rangeait parmi les bâtiments scolaires les plus spacieux et les plus modernes de la région de Dragačevo.

Au cours de l'année scolaire 1906/1907, deux instituteurs y assuraient l'éducation de 124 élèves fréquentant les classes différentes.

Pendant les guerres de 1912—1913 et pendant la Première guerre mondiale (1914—1918) l'enseignement n'y fut pas dispensé. L'école ne recommença de fonctionner régulièrement que le 1-er mars 1919. C'est Milivoje Ocokoljić, fils du prêtre Uroš qui, au lendemain de la guerre, fut le premier instituteur à Kaona. Le nombre d'élèves dépassait à peine une centaine, du fait que les enfants de Gornji Dubac et de Donji Dubac avaient désormais leur propre école.

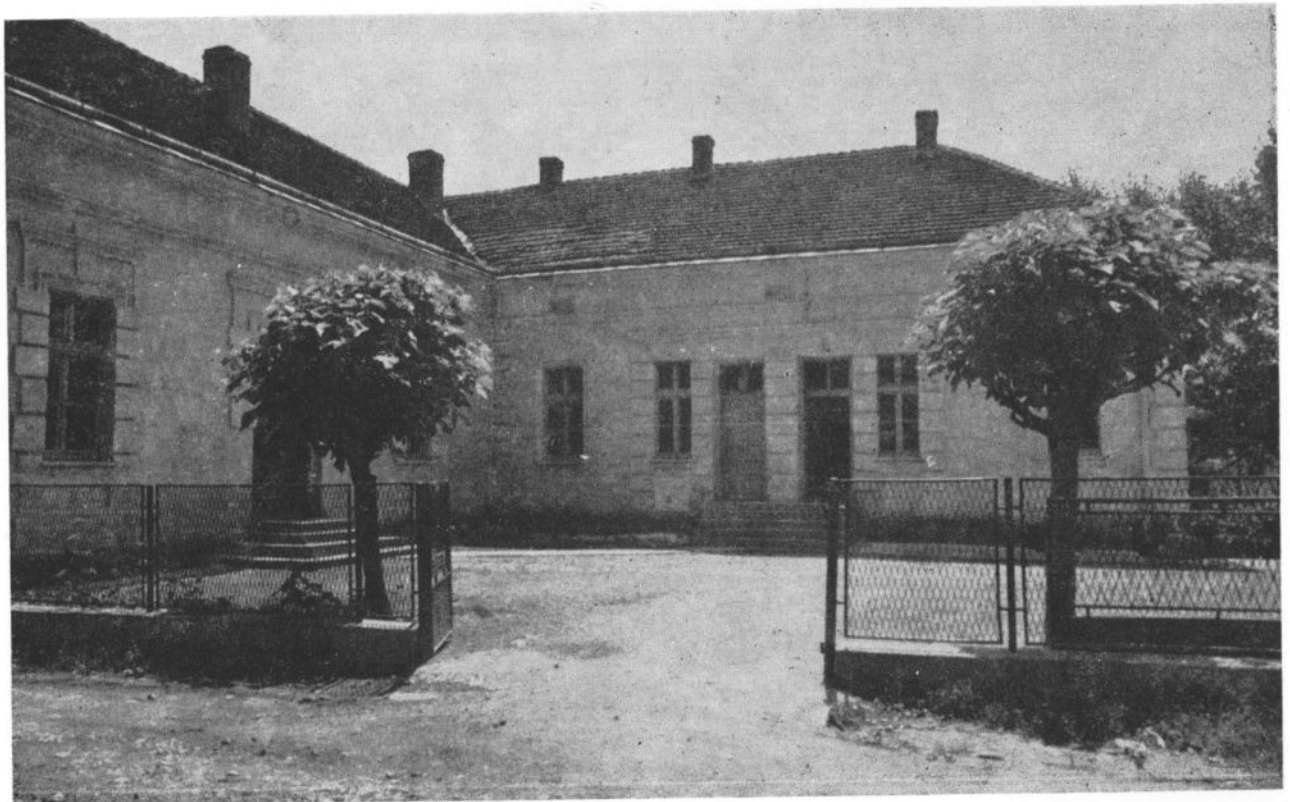
Au cours de l'année scolaire 1930/1931, il n'y avait à Kaona que deux instituteurs et le nombre d'élèves était de 198, dont 137 garçons et 61 filles. Cependant, seuls 93 élèves furent reçus à l'examen de passage.

Au cours de l'année scolaire 1938/39, le village de Milatovići, où l'on ouvrit une école, retira ses élèves, de sorte que Kaona ne compta plus que 76 élèves provenant de trois villages (Kaona, Vlasteljica et Brezovica): 57 garçons et 19 filles.

La guerre qui éclata en 1939 en Europe se répercuta dans notre pays aussi. Les deux instituteurs furent appelés sous les drapeaux et l'école fut fermée dès le 9 novembre 1940. Pendant l'occupation (1941—1945) qui, dans cette région, fut une période orageuse, l'école de Kaona ne fonctionna pas.

Сл. 5. Школска зграда у Каони саграђена 1905. године

Сл. 6. Школска зграда у Каони саграђена 1905. године (изглед из дворишта)

Сл. 7. Урош Очкољић (1864—1945), свештеник каонски и један од чланова одбора који је градио школску зграду од 1903. до 1905. год.

Сл. 8. Василије Радичевић (1876—1908), учитељ каонски после 1906. године

Сл. 9. Љубомир Циврић (1870—1915), управитељ школе у Каони после 1906. године

Сл. 10. Миливоје Очкољић (1894—1934), управитељ школе у Каони од 1919. до 1922. године